

KUUSISTON LINNAN TUTKIMUKSET V ESILINNA III JA TORNIT D, E, F, G JA 12

KAARINA, Kuusiston linna, kaivauksia Esilinnassa III ja torneissa D, E, F, G ja 12.
Keskiaikaisen piispanlinnan raunioiden tutkimus- ja pelastuskaivaus
Antti Suna, Kari Uotila
1991, 1995, 1998
Raportin toimitus Antti Suna
Museovirasto, rakennushistorian osasto, restaurointiyksikkö, Kuusiston linnan työmaa

Ilmakuva Scan Foto Oy/MV/RHO

MUSEOVIRASTO

2003

SISÄLLYS

3	Arkisto- ja rekisteritiedot
5	Kuusiston linnan kaivaukset Esilinnassa III ja torneissa D, E, F, G ja 12
6	Kuusiston linnan historiaa
7	Käytetty lähdeaineisto
8	Tutkimushistoria
10	Kaivausmenetelmät
11	Alue 9102 torni 12 itäinen huone
12	Alue 9501 Esilinna III:n länsiseinän vieressä
13	Alue 9502 esilinna III:n lounaisnurkassa
16	Alue 9804 G-torni
18	Alue 9805 F-torni
21	Alue 9806 E-torni
23	Alue 9807 D-torni
26	Yhteenveto
28	No. 1 Karttakopiot
49	No. 2 Karttaluettelo
51	No. 3 Kivi-, laasti, ja puunäytteet
53	No. 4 Luuluettelo
59	No. 5 Löytöluettelo paikan mukaan
68	No. 6 Makrofossiilinäyteluettelo
71	No. 7 Rahaluettelo
73	No. 8 Valokuvaluettelo

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde: Kuusiston linna, kaivauksia Esilinnassa III ja torneissa D,E, F, G ja 12.

Sijainti: Kaarina, Kuusisto, Kuusiston linna 1:22

Tutkimuksen laatu: Arkeologinen kaivaus

Kohteen ajoitus: 1200-luvun loppu - 1528

Peruskarttalehti: 104312 Littoinen 1981

Peruskoordinaatit: Linnan näköalatasanteen koordinaatit

$x = 6700\ 547$, $y = 581\ 454$, $z = + 13.22$

Maanomistaja: Suomen valtio, Museovirasto

Tutkimuslaitos: Museovirasto, rakennushistorian osasto, restaurointiyksikkö, Kuusiston linnan korjaustyö

Kaivauksen johtajat: Antti Suna, Kari Uotila, Leena Venhe

Kenttättyöaika: 13.5.-23.7.1991, 9.5.-30.6.1995, 11.5.-3.7. ja 3.8.-18.9.1998

Tutkimuksen kustantaja: Museovirasto, Kuusiston linnan korjaustyö

Löytöjen päänumerot: Alue 9102, 2003025:454-457, 724. Alue 9501, 95025:1-5. 9502, 95025:6-53. 9804, 98020:286. 9805, 98020:287-307, 530-537. 9806, ei löytöjä. 9807, 98020:308-342.

Löytöjen säilytyspaikka: Museovirasto, Turun linna

Rahakammioon toimitetut rahat: Alue 9807: 980068:1.

Valokuvat:

Alue 9102: 7186-7246, 7672-7702, 7759, 7761-7767

Alue 9501: 13310, 13331-13332

Alue 9502: 12435-12436, 12441, 12535, 13309, 13325, 13330, 13333-13334, 13389-13394, 13401-13403

Alue 9804: 14262-14264, 14270-14278, 14289-14290, 14313-14316, 14384-14385, 14493-14497, 14504, 14511-14512, 14535-14536

Alue 9805: 14266-14267, 14279, 14281, 14283-14284, 14291-14297, 14310, 14312, 14317, 14339-14340, 14353, 14382-14383, 14498, 14500-14501, 14514-14517, 14520, 14532, 14534, 14538, 14556, 14567

Alue 9806: 14268-14269, 14280, 14282, 14285, 14288, 14298-14299, 14499, 14502, 14510, 14521-14522

Alue 9807: 14265, 14286-14287, 14300-14301, 14308-14309, 14311, 14319-14320, 14322, 14327-14333, 14503, 14523-14525, 14533, 14539-14542, 14546, 14549-14554

Aikaisemmat tutkimukset ja tarkastuskäynnit

1877 ja 1879

Reinhold Hausen

1891-1893

Magnus Schjerfbäck, Allan Schulman

1959

Aarne Heimala

1960

Aarne Heimala

1961

Aarne Heimala

1962

Aarne Heimala

1963

Aarne Heimala

1964

Aarne Heimala

1965

Aarne Heimala, Olavi Tapio

1966

Lasse Laaksonen

1967

Lasse Laaksonen

1968

Lasse Laaksonen

1969

Lasse Laaksonen

1971

Lasse Laaksonen

1985

Antti Suna, Marita Kykyri

1986

Antti Suna, Marita Kykyri

1987

Antti Suna, Minna Korolainen

1988

Antti Suna, Minna Korolainen

1989

Antti Suna, Anna-Kaisa Sjölund

1990

Antti Suna, Kari Uotila

Aikaisemmat löydöt

HY422

1877 ja 1897 rahat

2777

1891

2801

1890-1891

2862

1890-1891-1892

2944

1893

4287	1903
5234	1908
59142	1959
60126	1960
62105	1961
TMM 63100	
78145	1978
86083	1985
86084	1986
87050	1987
88106	1988
89111	1989
2003025	1985, 1988, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995

Kirjallisuusviitteet

Gardberg, C.J.: Kustö biskopsborgs första byggnadsskede. Taidehistoriallisia tutkimuksia 4. Helsinki 1978.

Gardberg, C.J.: Kuusiston linna. Vanhaa nähtävää. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen oppaita N:o 2. Helsinki 1952.

Hausen, Reinhold: Kuustö slott. Historisk-arkeologisk beskrifning. I-II. Helsingfors 1881, 1883.

Läntinen, Aarre: Turun keskiaikainen piispanpöytä. Studia historica Jyväskylälänsia 16. Jyväskylä 1978.

Rinne, Juhani: Kuusiston linnan rauniot. Kuvallinen matkaopas. Suomen nähtävyyksiä no. 1. Helsinki 1904.

Taavitsainen, Jussi-Pekka: Kuusiston linnan kaivauslöydöt. Turun kaupungin historiallinen museo. Raportteja 3. Turku 1979.

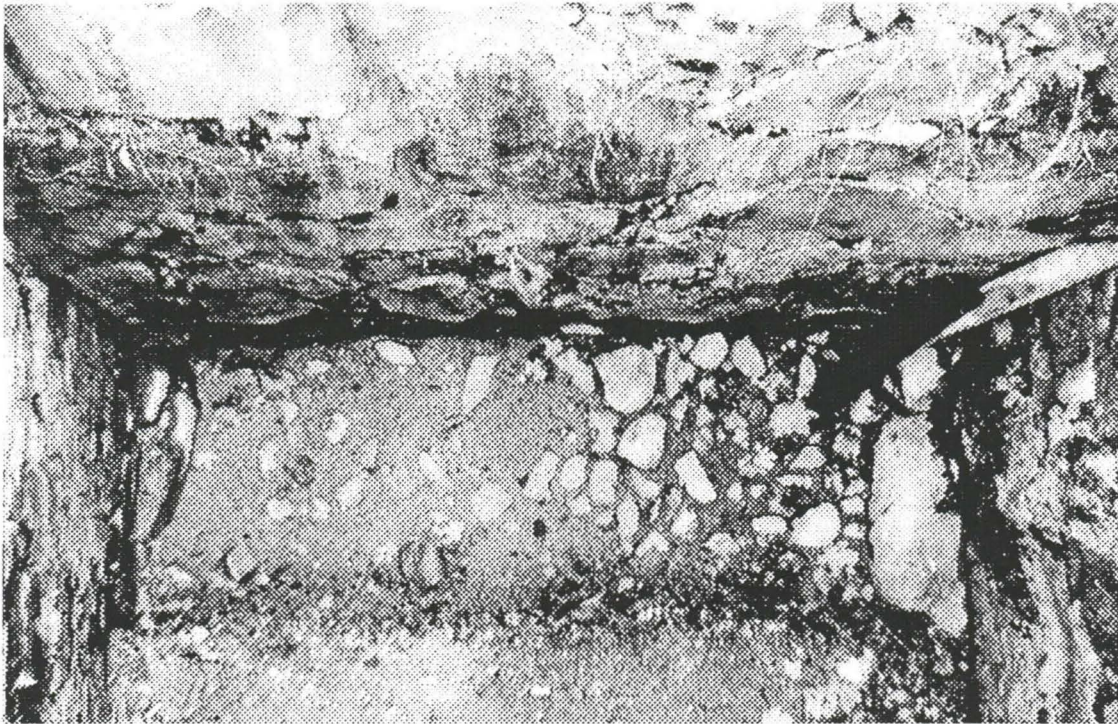
Kaivauskertomuksen sivumäärä 83

Liitteet

- No. 1 Karttakopiot
- No. 2 Karttaluettelo
- No. 3 Kivi-, laasti, ja puunäytteet
- No. 4 Luuluettelo
- No. 5 Löytöluettelo paikan mukaan
- No. 6 Makrofossiilinäyteluettelo
- No. 7 Rahaluettelo
- No. 8 Tiililuettelo
- No. 9 Valokuvaluettelo

Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka Museovirasto, rakennushistorian osasto

F-torni, kaivetulle osalle palautettu kiveys.

KUUSISTON LINNAN KAIVAUKSET ESILINNASSA III JA TORNEISSA D, E, F, G JA 12

Kaivaukset Esilinna III:ssa liittyivät länsimuurin eli Päälinnan kehämuurin korjaustöihin. Erityisesti luotiin mahdollisuuksia muuritutkimukselle selvittää muurin kerroksellisuus alareunasta.

Sarjatornissa eli huonetiloissa D, E, F ja G kyse oli sekä pintavesien hallitusta johdattamisesta että tarpeesta selvittää tilojen käytön aikaisia kulttuurikerroksia. G-tornissa oli tavoitteena myös tehdä muurien rakenteellisten seikkojen selvittäminen. Tornissa 12 kaivaus liittyi kiinteästi muuritutkimuksiin.

Tornijono D, E, F, G muodostuu neljästä eri-ikäisestä huonetilasta, joista vanhin lienee päälinnaa lähinnä oleva torni G. Tornit D yhdessä G:n kanssa Kari Uotilan mukaan on saattanut muodostaa varhaisen sisäänkäynnin linnaan. Välillä olevat huoneet on muurattu mainittuihin torneihin kiinni. C.J.Gardberg olettaa tällä kohdalla sijainneen yhdyskäytävän Esilintojen II ja III välillä. Esilinna III:n puolella näyttää olevan tornijonon keskellä privetti, joka johtaa tuotteensa suoraan Esilinna III:n eteläosaan. Esilinna III ei näin ollen ole voinut olla kovin arvokkaassa käytössä eikä käytöstä ole viitteitä privetin muuta kuin kaksi muurin läpi johtavaa aukkoa ja jäänteet ampumakäytävästä. Maamassoja ei Esilinna III:ssa ole paljon päätellen sen keskellä olevista kalliopaljastumista. Tornin 12 funktio on ollut puolustuksellinen ja ulkopuolen kaivausten perusteella voi olettaa myös sitä käytetyn jätehuoltoon. Sen kaksi huonetta on kaivettu esille vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Tornijonossa kaivaukset olivat koeojan luontoisia. Jokaisessa huoneessa kaivettiin itä-länsi suuntainen oja. Esilinna III:ssa kaivaukset sijoittuivat päälinnan muurin viereen ja tornin 12:ssa kaivettiin esiin itäisempi pieni huonetta. Esilinna III:n kaivannot, tornin 12 ja tornin G liittyvät kiinteästi samanaikaisiin muuritutkimuksiin.

Tutkimuksen rahoitus saatiin Kuusiston linnan korjauksiin varatusta budjetista ja työvoimaksi palkattiin pääasiassa arkeologian opiskelijoita Turun Yliopistosta. Kaivauksia johtamisesta vastasi pääasiassa Antti Suna Museoviraston rakennushistorian osastolta. Alueen 9102 kaivoi Kari Uotila. Muut alueet kaivettiin Antti Sunan johdolla Leena Venheen toimiessa käytännön töiden vetäjänä.

Kaivajat oli palkattu vuonna 1991 Rakennuskorjaus Rainio Oy:n palvelukseen. Vuosina 1995 ja 1998 kaivajat olivat Museoviraston palkkaamia. Museovirasto vastasi kaikkina vuosina työn johtamisesta.

Konservointiin esineistä toimitettiin Museoviraston konservointilaboratorioon tärkeimmät rautaesineet. Muuta konservointia ei suoritettu.

Luonnontieteellisistä näytteistä suurin ryhmä oli paleoetnobaaniset näytteet, jotka toimitettiin Terttu Lempiäiselle Turun Yliopiston biologian laitokselle kellutettuina. Radiohiiliajoituksia varten otettiin hiilinäytteitä.

KUUSISTON LINNAN HISTORIAA

Laajempi kuvaus Kuusiston linnan historiasta on raportissa no. II.

Tietoja piispojen oleskelusta Kuusistossa on vuodesta 1295 alkaen, mutta asiakirjat eivät kerro paljoakaan itse Kuusiston piispanlinnan rakentamisesta. Tiedossa ei ole, onko kivilinnalla ollut edeltäjänään jonkinlainen puinen varustus. Näkyvissä olevat rakenteet viittaavat vain kookkaaseen alun perin saarelle rakennettuun kehämuurilla varustettuun kivilinnaan.

Olettamus on, että linnana aluksi olisi ollut puurakenteinen rakennusryhmä, josta käsin hoidettiin piispan etujen valvominen paikkakunnalla. Maunu Olavinpoika Tavast lienee 1400-luvun alkukymmeninä suorittanut laajamittaisimmat kivilinnan rakennustyöt Kuusistossa. Pohjakaava saavutti tuolloin pääosiltaan nykyisin havaittavat mittasuhteet. Asiakirjoissa termin kartano tilalle tuli termi linna ja se heijastanee selkeää muutosta linnan historiassa. Saman vuosisadan loppu ja 1500-luvun alku merkitsivät linnalle vaikeita vuosia sotien ja tulipalojen aiheuttamien tuhojen takia. Tosin linnaa kunnostettiin aina 1500-luvun alkupuolelle asti, kunnes sitten katolisten piispojen valtakausi siellä loppui Arvid Kurjen pakoon vuonna 1522 ja tilalle tulivat maallinen valta. Lyhyen tanskalaiskauden jälkeen Kustaa Vaasa päätyi sen hävittämiseen vuonna 1528. Kuusiston linnan päälinna on ainakin joiltakin osin peräisin linnan varhaisimmalta kaudelta. Sen juuret ovat jossakin muodossa 1200-luvun loppupuolella. On selvää, että linnan ensimmäiset rakenteet on rakennettu ylös kallion laelle, joka osaltaan on vaikuttanut linnan kehämuurin muotoon ja samalla myöhemmin päälinnan rakennusten ja varustusten sijoitteluun. Mahdollisesti kivinen kehämuuri rakennettiin vasta vuoden 1318 Novgorodilaisten hävityksen jälkeen. Ensimmäiseltä rakennuskaudelta on oletettu olevan päälinnan kehämuurin itäosassa sijaitseva G-torni, mutta sen molemmiin puolin olevat esilinnat ovat myöhäisemmältä ajalta. Torni 12 kuuluu myös linnan myöhäiseen rakennusvaiheeseen. On mahdollista, että sen rakentaminen jyrkälle luoteispuolelle on tullut tarpeelliseksi vasta Maunu Tavastin jälkeen. Sen vierestä ulkopuolelta löytyneet rahat viittaavat aikaan 1400-luvun loppu ja 1500-luvun alku.

Vuoden 1528 jälkeen linnan historia muuttuu loistokkuudesta lähinnä nukkuvaksi raunioksi, josta on kuljetettu rakennusmateriaalia erilaisiin tarpeisiin. Täysin se ei ollut unohduksissa, mutta vilkkaaksi sen käyttö muuttui vasta 1877, jolloin esiin kaivuu alkoi ja rooliksi tuli historiallinen nähtävyys.

Linnan itäpuolta Magnus Schjerfbeckin tulkinnassa vuodelta 1889

KÄYTETTY LÄHDEAINEISTO

Museovirasto, RHO:n arkisto:

Kuusiston linnaa koskevat raportit, muistiinpanot ym. kirjoitettu materiaali

Kuusiston linnan piirustukset ja valokuvat

Kansallismuseo, historian vastuualue:

Kuusiston linnan kaivauksien löytöluettelot

Turun Maakuntamuseo:

Kuusiston linnan maalöydöt

Kirjallisuus:

Drake, Knut: Keskiaikainen rakennustekniikka ja -materiaalit. Ars, Suomen taide 1. Keuruu 1987.

Gardberg, C.J.:Kustö biskopsborgs första byggnadsskede. Taidehistoriallisia tutkimuksia 4. Helsinki 1978.

Gardberg, C.J.: Kuusiston linna. Vanhaa nähtävää. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen oppaita N:o 2. Helsinki 1952.

Gottlund, C.A.: Otava eli suomalaisia huvituksia 1. osa. Tukholma 1828.

Hausen, Reinhold: Kuustö slott. Historisk-arkeologisk beskrifning. I-II. Helsingfors 1881, 1883.

- Jutikkala, Eino ja Nikander, Gabriel: Kuusisto. Suomen kartanot ja suurtilat II. Helsinki 1941.
- Juusten, Paavali: Suomen piispainkroniikka. Suomennos ja selitykset Simo Heininen. Pieksämäki 1988.
- Linnat ja linnoitukset. Museovirasto. Rakennushistorian osasto 1/1975. Helsinki 1975.
- Loven, Christian: Varför byggde de svenska biskoparna borgar? Den medeltida borgen. Red. Jan Melander. Gävle 1989.
- Läntinen, Aarre: Turun keskiaikainen piispanpöytä. *Studia historica Jyväskyläensia* 16. Jyväskylä 1978.
- Mäkinen, Vesa: Suomen vanhat linnat. Porvoo 1975.
- Pettersson, Lars: Linnat ja linnoitukset. Oma maa II. Porvoo 1958.
- Rinne, Juhani: Kuusiston linnan rauniot. Kuvallinen matkaopas. Suomen nähtävyyksiä no. 1. Helsinki 1904.
- Santavuori, Martti: Keskiaikaiset linnamme Kastelholma-Kuusisto-Raasepori. Sotasokeat. Helsinki 1972.
- Suna, Antti (toim.): Kuusiston linna, tutkimuksia 1985-1993. Turku 1994.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka: Kuusiston linnan kaivauslöydöt. Turun kaupungin historiallinen museo. Raportteja 3. Turku 1979.
- Topelius, Z.: Finland framstäldt i teckningar. Helsingfors 1848.
- Uotila, Kari: Die Bischofsburg Kuusisto und ihre nächste Umgebung im Mittelalter. *Castella Maris Baltici* 3-4. Gdańsk 2001.
- Uotila, Kari: Kuusiston piispanlinna – turvaa viholliselta, veroja kansalta. Turun Historiallinen Arkisto 49. Turku 1995.
- Uotila, Kari: Medieval Outer Baileys in Finland. Kaarina 1998.
- Painamattomat:
- Kehusmaa, Anu: Elämää Kuusiston piispanlinnassa. Arkeologian laudaturesitelmä. Turun yliopisto. Turku 2000.
- Kehusmaa, Anu: Kuusiston piispanlinna. Alueiden 28 ja 9505 stratigrafiasta ja keramiikkalöydöistä. Arkeologian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Arkeologian laitos. Turku 2002.
- Kärki, Susanna: Kuusiston linna piispojen asuinpaikkana. Kulttuurihistorian proseminarityö. Turun yliopisto. Turku 1995.
- Kylänen, Inari: Riista ja seuralaiseläinten luulöydöt Turun ympäristössä keskiajalta uudelle ajalle. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto. Biologian laitos. Ekologian osasto. Turku 2001.
- Mutikainen, Marja: Djurben från Kustö slott. Uppsats i osteologi II. Osteologiska Forskningslaboratoriet. Stockholms Universitet. Stockholm 1989.
- Tuomi, Liisa & Lempiäinen, Terttu: Kuusiston linnan raunioiden ja Kuusiston kartanon ympäristön kasvillisuus. Tutkimusraportti. Biologian laitos. Turun yliopisto. Turku 1989.

TUTKIMUSHISTORIA

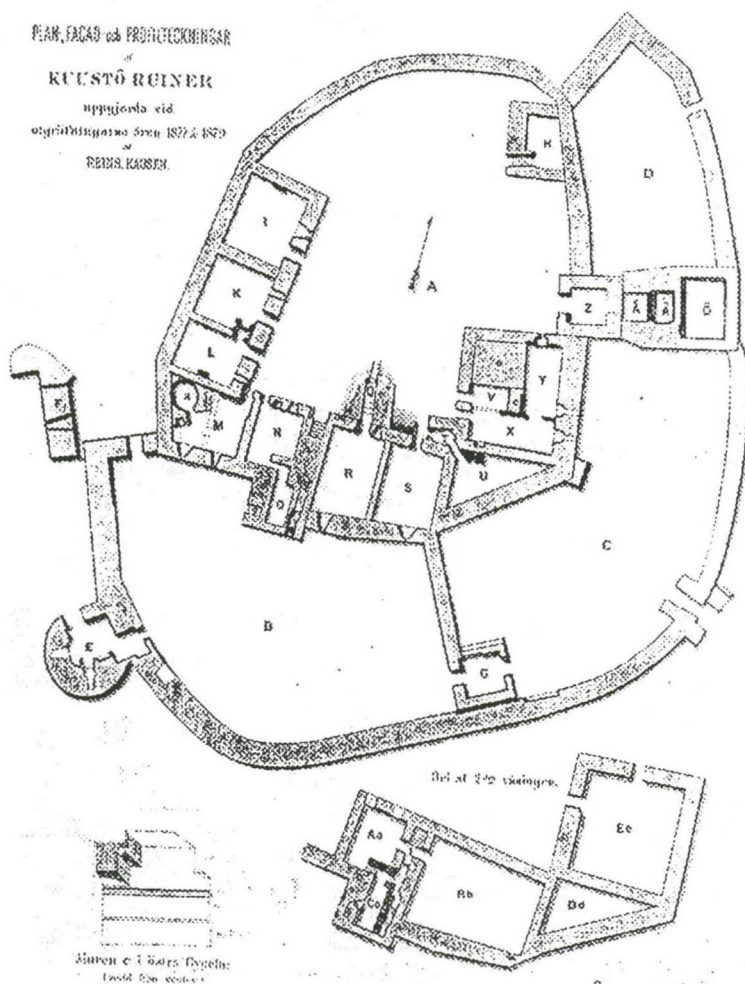
Reinhold Hausenin kaivauksissa vuosina 1877 ja 1879 paljastettiin sekä esilinna III että huonerivi D-G. Huomiota herätti kolmen itäisimmän huoneen täydellinen aukottomuus, vaikka seinät olivat säilyneet korkeina. Tämän jälkeen tutkimukset ovat vähäisiä ja liittyvät tehtyihin korjauksiin. Tornin D:ssä on tehty lähinnä saumauksia ja sortumien korjauksia. Huoneissa F ja G on tehty tiilimuurauksia ja saumauksia. F:n itäseinän alaosan vahvistamiseen on tuotu mm. kartanon metsästä harmaakiviä vuonna 1948. Esilinnassa no. III länsiseinää on korjattu ja saumattu, samoin eteläseinää, jossa oleva käymäläkuilu on korjattu moneen. Myös koillis- ja itäosan muureja on korjattu mm. 1930-luvulla.

Kaivaustöistä ei ole merkintöjä, mutta oletettavaa on, että maamassoja on jouduttu jossain määrin poistamaan korjausten yhteydessä. Pohjaan asti ei yhtäkään huonetilaa ole kaivettu.

M.Schjerfbeckin 1891 suunnitelmiin sisältyivät mm. päälinnan länsisiiven, itätornin vankihuoneiden sekä pohjoisnurkan kellarin esiin kaivuu ja maan siirtoa rantaan. Tämän lisäksi suunnitelmassa oli soran poisto sisäpihalta sekä esilinnoista no:t I, II ja III. Kehämuurin tornien ja porttien sekä esilinnan no. I ulkopuolen kaivamiset lukeutuivat myös kaavailtuihin töihin. Joten tänäkin aikana massoja on poistettu nyt kyseessä olevilta alueilta. Tänne varmasti sijoitettavia löytöjä ei kokoelmassa ole. Työtä jatkoi vuosina 1892 ja 1893 arkkitehti Allan Schulman.

Vuonna 1902 insinööri A.J.Wikenström mainitsee Kuusiston linnan kustannusarviossa soran poiston ja viemäroinnin, joka hänen suunnitelmassaan kattaa kaikkien huoneiden viemäroinnin. A.J.Wikenströmin johdolla suoritettiin maan siirtoja ja seulontaa Kuusiston linnalla myös vuosina 1904, 1905 ja 1909.

Näihin linnan osiin kohdistuvia korjauksia on ollut 1930- 1940-, 1950- ja 1960-luvuilla. Tutkimusmateriaali näiltä ajoilta on vähäistä.

Reinhold Hausenin vuosien 1877 ja 1879 kaivaman linnan pohjapiirros

KAIVAUSMENETELMÄT

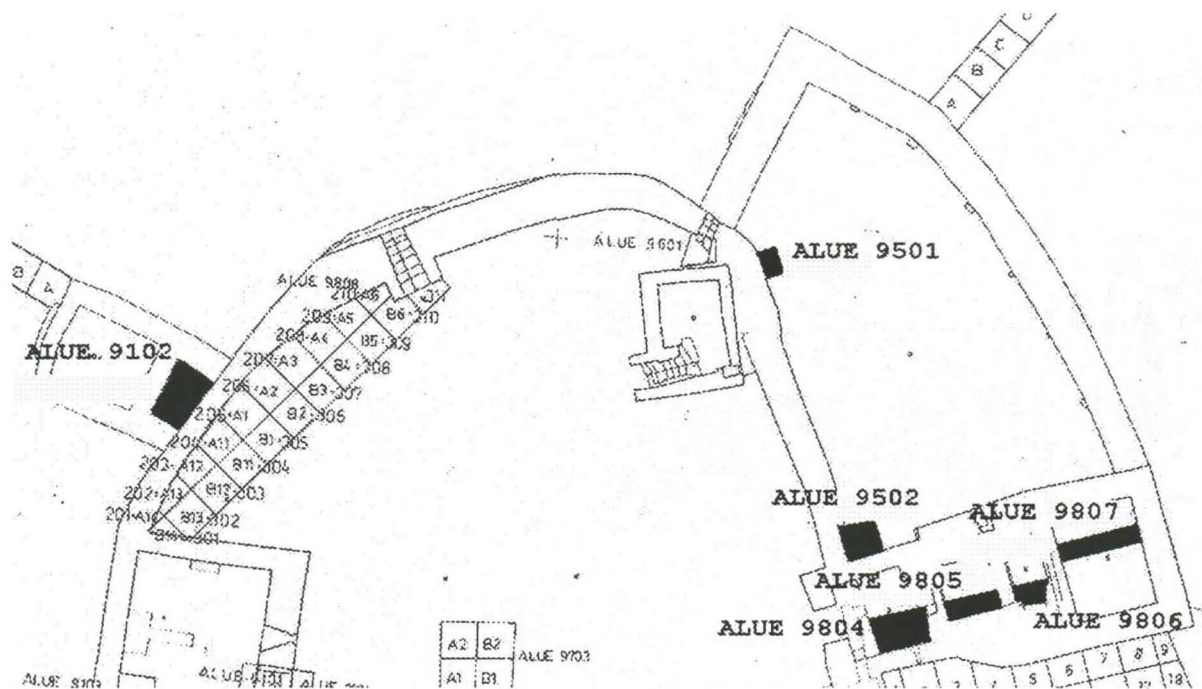
Kaivaus suoritettiin aina periaatteessa perinteisenä tasokaivauksena, jossa kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisten massojen mukaisesti. Lattiapintoja ja muita kiinteäksi katsottuja jäänteitä pyrittiin jättämään koskemattomiksi ja tutkittiin niiden alapuolinen maa joko rakenteen vierestä tai tekemällä siihen koekuoppa.

Kaivaminen suoritettiin lastoilla, mutta mahdollisuuksien mukaan myös lapiolla. Lapiokaivamiseen oli ohuiden kerrosten takia vähäiset mahdollisuudet.

Löydöt otettiin talteen sekä kaivamisen että maan seulomisen yhteydessä. Kaikki kaivettu maa aivan joitakin pintakerroksia lukuun ottamatta seulottiin. Löytöjen löytöpaikat on pääosin kirjattu ruudun ja kerroksen tarkkuudella. Kaikki luomateriaali otettiin talteen omana ryhmänään.

Näytteistä otettiin otoksina maanäytteet makrofossiileja varten. Nämä näytteet kellutettiin valmiiksi Turun Yliopiston biologian laitokselle Terttu Lempiäisen analysoitavaksi. Valokuvaus suoritettiin kaikista ruuduista ja tasoista mustavalkokuvina ja näiden lisäksi kuvausta täydennettiin diakuvilla. Kuvat on numeroitu Kuusiston linnan vuodesta 1985 alkaneen korjausprojektin numerointiin yhtenäisellä juoksevalla numeroinnilla.

Kartoituksessa korkeusjärjestelmänä käytettiin N60 järjestelmää. Piirtäminen suoritettiin kerroksittain ja ruuduittain ja näitä täydennettiin leikkauspiirroksilla ja detaljikuvilla.

Kaivausalueiden asemat

Torni 12. Veijo Laine MV/RHO

ALUE 9102 TORNI 12 ITÄINEN HUONE

Kari Uotila

Ote Kari Uotilan muuritutkimusraportista vuodelta 1991

Tornin 12 itäisempi huone 12 b oli sisäpuolelta täynnä irtonaista maa-ainesta, ja esimerkiksi eteläseinä oli nähtävissä vain noin puolen metrin korkeudelta. Seinää peitti multamaa- ja tiilimurskakerros, joka kaivettiin pois toukokuussa 1991. Maakerros kaivettiin kaivausalueena 9102, ja kaikki maa-aines seulottiin. Tällöin paljastui, että maa-aines oli kerääntynyt melko myöhään huoneen pohjalle. Esimerkiksi huoneen lounaiskulmassa oli selvä sekoitekuoppa, joka liittyi eteläseinän korjaamiseen betonilaastilla.

Alueen 9102 kaivaminen lopetettiin laasti-, kivi- ja tiilikerrokseen, joka kattoi huoneen eteläosan. Pohjoisosasta tämä rakenne oli kaivettu pois jo aikaisemmissa korjaustöissä. Esimerkiksi huoneen luoteiskulmaan on jossakin korjausvaiheessa tehty sadevesiputki länsiseinän läpi huoneeseen 12a ja samalla muurattu huoneen pohjalle betonilaastilaatta (noin 50 x 50 cm). Huoneen eteläosan kattava rakenne oli hyvin poikkeuksellinen. Sen pintakerroksessa - jonka alkuperäisyys voi olla kyseenalaista - on runsaasti laastia, johon on upotettu tiiliä ja kiviä. Ne eivät kuitenkaan muodosta mitään selvää tasoa. Rakenteen leikkauksesta voi havaita, että laasti on keskittynyt rakenteen yläpintaan ja laastiosan alla rakenne on tehty luonnonkivitäytönä, jossa kivet ovat lähes irrallisia.

Nähdäkseni tämä rakenne voidaan tulkita ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin kyseessä saattaa olla huoneen 12 b lattiarakenne, joka on osittain tuhoutunut ajan kuluessa. Toinen mahdollisuus on se, että rakenne on muodostunut kun huoneen 12 b pohjalle on sortunut jokin ylempänä ollut kivrakennelma (esim. luonnonkiviholvaus) tai huonetila on täytettyesimerkiksi linnan purkamisen yhteydessä. Huoneen korjaustöiden yhteydessä mahdollinen lattiarakenne peitettiin pysyvällä huopakatteella, joten rakennetta voidaan tutkia myöhemmin uudelleen. Mahdollisesti rakenteen kaivaminen voisi tuoda ratkaisun rakenteen funktioon.

Esilinna III:n länsimuurin pohjoisosa

ALUE 9501 ESILINNA III LÄNSISEINÄN VIERESSÄ

Antti Suna

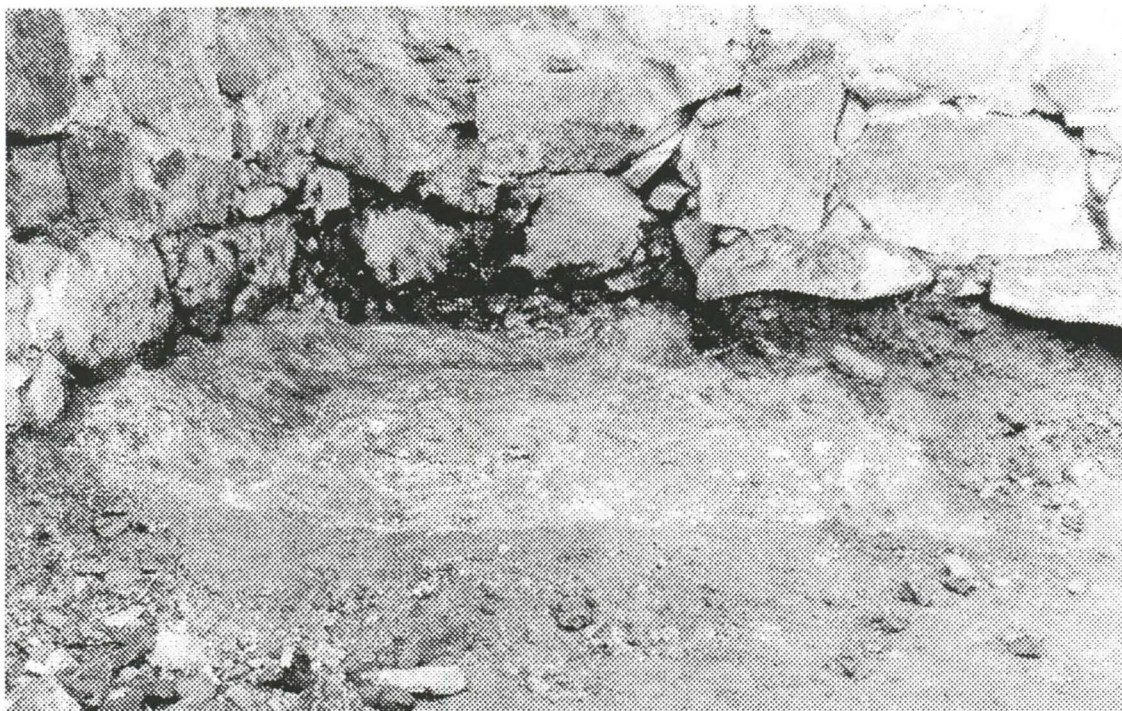
Kaivausalue oli Kuusiston linnan esilinnassa no. III. Esilinnasta on yhteys ulos, mutta yhteys sekä päälinnaan että Esilinna II:een näyttää puuttuvan. Tämän kaivauksen tarkoitus oli selvittää länsiseinän vieressä pohjoisosassa ollut maakumpare.

Työkohdetta nimettiin numerolla 9501 ja se kaivettiin yhtenäisenä alueena.

Aluetta kaivettiin vain noin 10 cm:n paksuinen muusta maasta poikkeavan korkealla oleva kumpare pois. Osoittautui, että muurin vieressä on noin 40 cm levyinen kaivettu alue ja siitä itään koskematon maata, jonka pintaan kaivaus pysäytettiin. Kumpare itsessään oli rakennusjätettä. Löydettiin pala punasavikeramiikkaa, kivikeramiikkaa ja pala piitä (95025:1, 2, 5).

Alue mitattiin ja korkeudet otettiin, jotta tulevaisuudessa tiedetään, että maa on tutkittava tästä tasosta alkaen, jos tarvetta maan siirtoihin on. Aluetta ei kuvattu.

Kaivausalueen peittävä laastitaso

ALUE 9502 ESILINNA III:N LOUNAISNURKASSA

Antti Suna

Johdanto

Kaivausalue oli Kuusiston linnan Esilinnassa no. III lounaisnurkassa. Alue 9502 rajoittuu etelä- ja länsiseinään eli torniin G ja päälinnaan. Kaivaus oli pelastuskaivaus, jolla selvitettiin korjauksia vasten päälinnan kehämuurin ja G-tornin pohjoisseinän suhdetta sekä samojen muurien perustuksia. Luonnollisesti tutkimuksen kohteena olivat kulttuurikerrokset Esilinna III:n osalta. Kaivauspaikan valintaan vaikutti osaltaan se, että sen pinta maa näytti vuonna 1994 pihan pintaa tasattaessa alkuperäisistä kulttuurikerroksista muodostuvaksi.

Päälinnan muurissa on 1,5 metrin päässä lounaisnurkasta levennys, joka lienee jo linnan olemassaolon aikana tehty lisämuuraus alkuperäisen muurin päälle. Lounaisnurkan muurilinja näyttää alkuperäiseltä.

Alue kaivettiin yhtenä kokonaisuutena eli ruutujakoa ei ollut. Kaivannon koko oli noin 2 x 2,3 metriä. Kerrosnumerot merkittiin roomalaisin numeroin ja kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisin kerroksin.

I kerros

Maan koskemattomuudesta todisti jo pintamaan kaivaminen, sillä pintamaata poistettaessa löydettiin luulyöte, jossa häränsilmäkoristetta sekä metalliraha, jota ei ole tosin pystytty tunnistamaan. Poistettu massa oli pääasiassa tummaa hiekan sekaista savea, jonka seassa kellertävää eli vanhaksi luettavaa laastia sekä runsaasti tiilenpaloja. Etelämuurin vierellä oli harmaata laastia, joka lienee peräisin myöhäisistä korjauksista. Kehämuurin paksunnoksen vieressä oli harmaata laastin ja saven sekaista hiekkaa. Luuesine oli tummassa maassa kerroksen alarajalla

kun taas raha hieman ylempänä. Näkyviin saatiin vaihtelevaa kulttuurimaata, joka ulottui muureihin asti. Kulttuurimaassa on seassa jonkin verran humusta ja paikoin oli laastiläikkä ja tummia kohtia. Pääasiassa massa oli saven ja hiekan seosta. Esineistö näytti jo paria lasinpalaa lukuun ottamatta osoittavan, että massat olivat häiriöttömiä kulttuurikerroksia linnan käytön ajalta.

II kerros

Kaivettu maa oli karkeasti ottaen tiiltä, laastia ja hiekkaa ja kaivaminen rajattiin tummaan maakerrokseen, jossa oli nyt näkyvissä paljon hiiltä ja hieman lahonnutta puuta. Tämä kerros oli ensimmäinen täysin liikuttelematon kerros. Sen pinnasta löytyi I kerroksesta mainittu koristeellinen luu, jonka voisi lukea myös tämän kerroksen löytöihin. Nyt pohjatasossa näkyvät tumma kerros ulottui selvästi aivan muuriin asti. I ja II kerrosta ei maan laadun perusteella selvästi pysty erottamaan toisistaan. Pohjassa oli näkyvissä alueen koillisosassa läikkä varsin puhdasta savea ja paikoin kiinteä ruskeansävyinen laasti niissä kohdissa, joista tumma kulttuurikerros puuttui. Kaivausaluetta supistettiin hieman nurkkaan päin. Löydöissä oli mm. mustasavikeramiikka, rautanauvoja, hevosenkenkänaula, kattotiili, lasittunutta tiiltä, hiomakiviä ja reiällinen huilua muistuttava luuesine.

III kerros

Kerroksen kaivuun rajoitettiin paksuun kellertävään laastipintaan. Laasti ulottui aivan seinään kiinni. Poistettu massa oli savea, hiekkaa, laastikokkareita, tiilenpaloja sekä hiven hiiltä. Nyt näkyvissä olleessa laastitasossa oli näkyvissä hieman hiiltä ja tiilimurskaa sekä parissa kohdassa lahoa puuta. Laastin päällä olleesta massasta löytyi runsaasti esineitä, joista mainittakoon ikkunalasi, kivasavikeramiikkaa, todennäköisesti hopeoitua pronssia oleva metallihela, rautainen vyönsolki, kuonaa, piitä ja 2 luuesineen teelmää.

IV kerros

Laastia poistettaessa saatiin esille ristiin rastiin olevia ohuita lahonneita paksuudeltaan alle 05, cm:n puuta. Laastia oli myös puiden alla, mutta se oli kovempaa puiden alapuolella. Laastikerros ulottui kehämuurin paksunnoksen alle, joten se ei kuulu linnan aivan viimeisimpiin vaiheisiin. Mielenkiintoista on verrata tätä laastin ja puiden muodostamaan rakennetta esimerkiksi vastaavaan Esilinna II:sta alueelta 28 löytyneeseen laastin peittämään puutasoon. Kerros oli löydötön.

V kerros

Laasti poistettiin kauttaaltaan tämän kerroksen kaivamisen yhteydessä ja alareunalta tavattiin vielä hieman lahonnutta epämääräistä puuta. Nyt seinän vieressä oli tummaa savea, jonka seassa oli hiven hiiltä, laastia ja tiilimurskaa. Keskellä ruutua oli punertavaa hienoa hiekkaa, jonka seassa tiilenpaloja, tiilimurskaa ja laastia. Kehämuurin paksunnoksen vieressä oli vielä kovaa kellertävää laastia niin paksultikin, että sitä ei kokonaisuudessaan poistettu V kerroksen kaivamisen yhteydessä. Laastin poiston yhteydessä ei löydetty kuin yksi pähkinänkuori.

VI kerros

VI kerroksen rajaksi muodostui yhtenäisen massan pinta. Massa koostui hiekkaisesta savesta, jonka seassa laastia, nokea, tiilimurskaa ja muutama tiilenpala. Paksunnoksen vieressä oleva alue jätettiin kaivamatta ja keskityttiin pelkästään nurkan alueeseen. Löytöjen määrä väheni laastin alapuolella ja tästäkin kerroksesta löytyi vain tunnistamaton rautaesine, rautanauja, tiilikuonaa ja pähkinänkuori.

VII kerros

Hiekkaisesta savea poistettaessa löydettiin panssarinuolenkärki (95025:51). Tässä kerroksessa päästiin jo suurimmaksi osaksi pohjamoreeniin. Ainoastaan eteläseinän vieressä oli vielä selkeä rakentamiseen liittyvä laastivyöhyke ja päälinnan kehämuurin vieressä oli pieniä mahdollisesti

muuriin liittyviä kiviä. Panssarinuolenkärjen lisäksi alimmasta kulttuurikerroksesta löytyi kuonaa ja savitiivistettä.

VIII kerros

Poistettiin vielä varmuuden vuoksi hieman moreenia, jossa ei ollut havaittavissa kulttuurin jälkiä. Samoin poistettiin laastia eteläseinän viereltä, mutta lopulta sinne jäi aivan muurin viereen muutaman sentin vyöhyke laastia. Löytöjä ei enää tämän kerroksen kaivuun yhteydessä löytynyt.

Lopuksi

Esilinna III:n lounaisnurkassa näyttävät keskiaikaiset kulttuurikerrokset olevan aivan tämän päivän maanpinnan tasossa. Kulttuurikerroksen paksuus nurkan lähistöllä on noin 1,3 metriä ja se koostuu lähinnä rakennus-, tasaus- ja käyttökerroksista. Pohjamoreenin päällä on eri piirteisiä hiekan ja saven muodostamia kerroksia sekä hyvin rajallisena laastikerros, jossa seassa puun jäänteitä. Laastitasoja on tavattu linnan eri puolilla ja hieman erilaisissa asemissa. Yhteistä kuitenkin näyttää olevan, että niiden avulla on haluttu luoda tasainen pohja tai alusta. Tämä taso muistuttaa alueen 28 tasoa siinä, että sen seassa on runsaasti puuainesta. Alueen laajentaminen saattaisi tuoda selvyttä kysymykseen tason funktiosta. Huomattavaa on, että laasti on muuria nuorempaa samoin kuin kaikki kulttuurikerrokset, siitä ei ole enempää jälkeä muurissa, joten kalkin valmistus ei tule kyseeseen. Jollakin tavoin se liittyyne muurinvierusrakenteeseen, joka on ollut paikalla ennen muurin paksuntamista. Muurien perustamisesta perustaminen on tapahtunut osin kovalle moreenille, osin kalliolle. Päälinnan puoli näyttää olevan moreenilla.

Alueen itäpää pohjaan kaivettuna ja itäpää puhdistettuna

ALUE 9804 G-TORNI

Antti Suna

Johdanto

Kaivausalue oli Kuusiston linnan Päälinnan itäosassa sijaitsevassa G-tornissa. Torni kuuluu läntisimpänä tornijonoon D, E, F, G, joka on Esilinnojen II ja III välissä. G-tornin pohjoismuurin pohjoispuolella kaivettiin alue 9502. Kaivaus oli sekä pelastuskaivaus että tutkimuskaivaus. Sillä paljastettiin korjauksia ja muuritutkimusta varten tornin eteläseinä sekä itä- ja länsiseinien keskiosat. Maakerrosten tutkiminen mahdollistui ja sitä myöden myös on mahdollista suunnitella pintavesien poisto huoneesta. Kaivaus liittyi vuoden projektiin selvittää koeojilla itäisen tornijonon pohjien maakerrokset. Tässä tornissa aluetta myöhemmin laajennettiin ulottuvaksi eteläseinään asti seinän tutkimusten takia. Tornin länsi- ja etelämuurien komerot ja tunnelit tulivat muuritutkimuksen kohteeksi hieman kaivausta myöhemmin, mutta ne ovat aina herättäneet kysymyksiä tämän tornihuoneen käyttötarkoituksesta ja yhteyksistä muualle. Nyt nähtiin, että

ainakin huoneeseen Y oli yhdystunneli. Tornissa on tehty runsaasti pintakorjauksia ja mm. F-huoneeseen johtavan aukon pieliä on muurattu uudestaan.

Huoneen sisältäneen massan poistosta ei ollut käsitystä ja niin myös lattian taso ja laatu oli tuntematon.

Alue 9804 oli 1 m:n levyinen ja kulkee itä-länsi suunnassa. Se suhtautui tornien halki kulkevaan pitkittäislinjaan siten, että pohjoisreuna oli linjasta 30 cm pohjoiseen ja eteläreuna 70 cm etelään. Sen itäpäässä oli keskisyvennyksen etelänurkkaus. Jatkossa kaivausta laajennettiin eteläseinään asti. Kerrosnumerot merkittiin roomalaisin numeroin ja kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisin kerroksin.

I kerros

I kerros oli humuksen ja rakennusjätteen sekainen löydötön kerros, jonka alapinta rajoitettiin vahvasti laastia sisältävän purkukerroksen pintaan ja katsottiin, oliko massassa muutosta tästä alaspäin. Ojan itäpäässä oli seinän suuntainen tiili. Myös länsiseinän vieressä tiili, joka tosin ei ollut kokonainen eikä seinään sidoksissa.

II kerros

Kaivanto käsitti runsaasti tiiltä sisältävää purkujätettä tasaisena massana aivan alas asti, jossa oli kallio ja hiekkapitoinen maa. Purkumassan seasta aivan alhaaltakin löytyi 1960-luvun lopun tavaraa, kuten pullo, jossa vuosiluku 1969, uusia nauloja ym. Esineitä ei otettu talteen. Joitakin muurirautojen pahasti ruostuneita katkelmia, pala kalkkikiveä ym. massatavaraa, jota ei otettu talteen. Alueen itä- ja länsipäissä oli tiilimuuraus.

Kaivettiin kallioon asti. Länsiseinän vieressä oli tiilimuurauksen jäänteitä hyvin epämääräisenä ja vain yhden tiilen leveydeltä jäljellä. Muurauksessa lienee 3 tiiltä päällekkäin kallion päällä.

Kalliolla oli laastia. Itäpäässä oli suora seinän suuntainen tiilimuuraus kahden tiilen levyisenä munkkilimityksellä ja se menee etelässä seinän alle. Yhden tiilen mitat 28 x 14 x 9. Tiiliä oli näkyvissä 10 kerrosta ja muuraus alkoi suoraan kallioista ja oli reveteerauksena itäseinän vieressä ulokkeen alla. Kaivuunmassassa oli siis liikuteltua.

Lopuksi

Näyttää siltä, että G-torni on lähes kokonaan aikaisemmin tyhjennetty ja ainakin korjaustöiden yhteydessä sinne on joutunut purkumassoja. Kuitenkin sekä yllä kuvatussa kaivauksessa että siitä etelään tehdyssä lisätutkimuksessa selvisi, että massat ovat hyvin sekoittuneita koko huonetilassa. Nykyinen maan pinta on täsmälleen sillä korkeudella, mistä kaikissa sienissä alkaa harmaakivinen muuraus ja toisaalta tästä tasosta alaspäin seinät ovat tiilimuuratut pinnoiltaan. Ilmiö voi johtua siitä, että seiniä on jouduttu konservoimaan harmaakivisuojauksella, koska vanha tiili paljastumisen jälkeen ei ole kestänyt maan yläpuolella. Maan alla se sen sijaan on kestänyt varsin hyvin ja lienee näiltä osin alkuperäistä.

Massat poikkeavat selkeästi G-tornin pohjoisseinän pohjoispuolella olleen kaivauksen massoista. Tornin sisällä rakennusjätettä ei helposti voi luokitella edes tasaukseksi, vaikka maasto siellä sitä kaipaisikin, kun taas ulkopuolen kerrokset ovat selkeästi käytön aiheuttamia. Torni lienee täytetty ainakin osittain linnaa purettaessa ja vaikka niitä ehkä ei ole tyhjennetty kokonaan esiin kaivuun yhteydessä, purkumassoihin on kuitenkin sekoittunut korjaustöiden aikana monenlaista materiaalia.

F-huoneen kaakkoisnurkassa pohjalla lattiatiiliä

ALUE 9805 F-TORNI

Antti Suna

Johdanto

Kaivausalue oli Kuusiston linnan huonetilassa F. Tila on Esilintojen II ja III välissä olevista tornihuoneista toiseksi läntisin ja G-tornin itäpuolella. F-tornin etelämuurin vierusta Esilinnassa II kaivettiin alueena 28 ja siellä muuri todettiin kalliolle perustetuksi. Tornin pohjoispuolella F- ja E-tornien väliseinän kohdalla on privettirakennelman jäännökset muurissa. Huonetilan itäseinä E-torniin päin on tiilipintainen. Seinän alaosa on korjausmuurattu vuonna 1948 harmaakivistä. Kellaritasolla yhteyttä ei näytä olevan itään E-torniin, kun sen sijaan länteen G-torniin johtaa oviaukko. Kaivaus oli sekä pelastuskaivaus että tutkimuskaivaus. Sillä paljastettiin korjauksia ja muuritutkimusta varten tornin eteläseinän sekä itä- ja länsiseinien eteläosat. Maakerrosten tutkiminen mahdollistui ja käyttötason määrittely pystyttiin määrittelemään. Myös pintavesien johtamisen suunnittelulle tuotettiin tietoa. Kaivaus liittyi vuoden projektiin selvittää koeojilla itäisen tornijonon pohjien maakerrokset. Tässä tornissa aluetta supistettiin sieltä löytyneen kiveyksen takia ja osittain poistettu kiveys palautettiin paikalleen. Huoneen sisältäneen massan poistosta ei ollut tietoa ja lattian taso ja laatu oli tuntematon, joskin Hausenin mukaan selvästi G-tornin lattiaa alempana. Alue 9805 oli 1 m:n levyinen ja sijoittui huoneen eteläseinän viereen. Kerrosnumerot merkittiin roomalaisin numeroin ja kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisin kerroksin.

I kerros

I kerroksessa poistettiin turvetta ja sekajätettä varsin laastipitoista hiekkaa sisältävää pintaa myöten. Kaivettu massa sisälsi myös tiilimurskaa ja hiiltä. Uuden materiaalin seassa oli yksi kattotiili, joka otettiin talteen. Kerros oli sekoittunut ja suurelta osalta uutta. Hiilen näkymisessä on muistettava, että vuonna 1909 "viimeisen työpäivän aikana läntisen siiven huoneiden 3. ja 4. välinen muuri romahti ja itäisen sivun puukäytävä kellarihuoneiden yläpuolella tuhoutui tulipalossa".

II kerros

II kerros kaivettiin puhtaaseen laastikerrokseen asti, seassa oli hiekkaa. Massassa oli vielä uutta materiaalia. Tämän kerroksen pohjataso oli selvä raja liikuttelemattoman ja liikutellun maan välillä. Korjauslaastitaso seinissä ulottui tähän tasoon asti. 2 tiilikertaa seinässä oli tähän mennessä tullut näkyviin maan alta. Laasti näyttää keskiaikaiselta. Tiiliä oli vain itäseinässä. Löytöjä ei kirjattu.

III kerros

Poistettiin puhdas purkumassa, jonka alta tuli koko kaivausalueen kattava kiveys. Kiveys oli ilmeisesti koko huoneen lattian pintana. Kyseessä on huonetilan viimeinen lattiapinta ennen linnan purkua, sillä sen päälle ei ole varsinaisia käyttökerroksia. Kiveys ulottui aivan kiinni kallioperustukseen lännessä. idässä se ei ole aivan seinässä kiinni, mutta kuitenkin niin lähellä, että se on seinärakennetta nuorempi.

IV kerros

Kiveys poistettiin vain huoneen kaakkoisnurkasta 1 x 1,3 m:n alueelta. Kun kiveys oli poistettu itäosasta, esiin tuli tasaushiekka, jossa ei ollut ajoittavia löytöjä. Kivet numeroitiin palauttamista varten.

Kivien alapuolinen maa oli suht. löydötöntä hiekkaa (luita) ja siitä edettiin tummaan kulttuurikerrokseen asti. Hiekan alla oli näkyvissä tummaa laastin ja tiilimurskan sekaista maata, joka oli hienojakoista. Kerroksen pohjassa oli näkyvissä nyt muutama tiilenpala ja yksi kattotiilen pala ja luuta. Kaakkoisnurkassa oli laastipitoinen alue. Massa, joka on kiveyksen alla on selkeästi tasoituskerros ja se viitanee suureen korjaukseen mahdollisesti jonkin katastrofin jälkeen.

Kuusiston linnalla tällainen katastrofi on ollut ainakin vuoden 1485 tulipalo.

Helaa muistuttava metalliesine saatiin talteen (98020:288).

V kerros

V kerroksen massassa oli paljon luuta ja hiiltä. Siitä löytyi myös muutama naula ja ikkunalasia. Yläosassa oli myös kolme eri suuntaista puuta eri suunnassa (piirretty karttaan merkinnällä IVA kerros no. 202.2.1042). Puut olivat kiveyksen alla ja puiden alla oli laattakiviä runsaasti. Nämä olivat ilmeisesti vanhemman lattian jäänteitä.

Hiilen sekainen rakennusmassa kaivettiin vielä V kerroksessa pois ja alueen länsiosassa saatiin näkyviin kallio, itäosaan jäi vielä massaa. Kaivaus jatkettiin esille tulleeseen laasti tiili kerrokseen. Eli sillä tasolla oli useita laattatiiliä vaakasuorassa mutta satunnaisissa asennoissa. Mukana myös kattotiilen pala ja rakennustiiltä. Kaikki tiilet otettiin esimerkkeinä talteen.

VI kerros

Tiilien alta poistettiin saman tyyppinen massa kuin niiden päälläkin oli. Mitään pohjasavea ei ollut saavutetun kallion päällä. V ja VI kerros olivat samaa massaa. Vanhempi tiililattiakin on perustettu tasausmassojen päälle. Muurit on kaivannon kohdalla perustettu kalliolle. Löytöjä ei enää tullut VI kerroksesta.

Lopuksi

F-tornissa ei kiveyksen alle ole aikaisemmin kaivettu ja korjausraporteissa mainitut korjauksetkin rajoittuvat kiveyksen päällä oleviin seinän osiin. Tornissa on siis ollut kaksi lattiaa, joista vanhempi on muodostunut laattatiilistä ja nuorempi on tehty harmaakivistä. houkuttelevaa on olettaa, että laattatiilinen lattia on ollut alkuperäinen ja 1400-livun alkupuolelta peräisin, kun taas harmaakivinen saman vuosisadan lopulta. Tämä jää kuitenkin olettamukseksi.

Massoja voi hyvin verrata Esilinna II:n pohjoisosan kiveyksen alapuolella oleviin massoihin ja näiden perusteella kiveykset lienevät saman aikaisia.

Alue 9806 eli E-tornin eteläosa pohjaan kaivettuna

ALUE 9806 E-TORNI

Antti Suna

Johdanto

Kaivausalue oli Kuusiston linnan huonetilassa E. Tila on Esilintojen II ja III välissä olevista tornihuoneista toiseksi itäisin ja D-tornin länsipuolella. E-tornin etelämuurin vierusta Esilinnassa II kaivettiin alueena 28 ja siellä muuri todettiin kalliolle perustetuksi. Tornin pohjoispuolella F- ja E-tornien väliseinän kohdalla on privettirakennelman jäännökset muurissa. Huonetilan länsiseinä F-torniin päin on tiilipintainen. Huoneesta ei ole yhteysaukkoja mihinkään suuntaan.

Kaivaus oli sekä pelastuskaivaus että tutkimuskaivaus. Sillä paljastettiin tornin eteläseinä sekä itä- ja länsiseinien eteläosat. Ohuiden massojen tutkiminen tuli mahdolliseksi. Myös pintavesien johtamisen suunnittelulle tuotettiin tietoa. Kaivaus liittyi vuoden projektiin selvittää koeojilla itäisen tornijonon pohjien maakerrokset. Koko kaivausalue kaivettiin peruskallioon asti. Huoneen sisältäneen massan poistosta ei ollut tietoa ja lattian taso ja laatu oli tuntematon.

Alue 9805 oli 90-120 cm pohjoinen-etelä suunnassa ja rajoittui etelässä etelämuuriin. Idässä ja lännessä alue rajoittui muureihin.

Kerrosnumerot merkittiin roomalaisin numeroin ja kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisin kerroksin. Alueelta ei tehty ainuttakaan esinelöytöä.

I kerros

Massa oli turvetta ja sekajätettä. Kerroksen pohjassa näkyi rakennusjätettä ja hiekkakivilaattoja.

II kerros

Poistetussa massassa oli runsaasti uutta materiaalia, joten ainakin tälle tasolle huone on ollut tyhjennetty. Puolet kaivausalueesta on kalliota, kerroksen pohjassa oli purkujätettä, joka oli hivenen erilaisen näköistä kuin ylempänä.

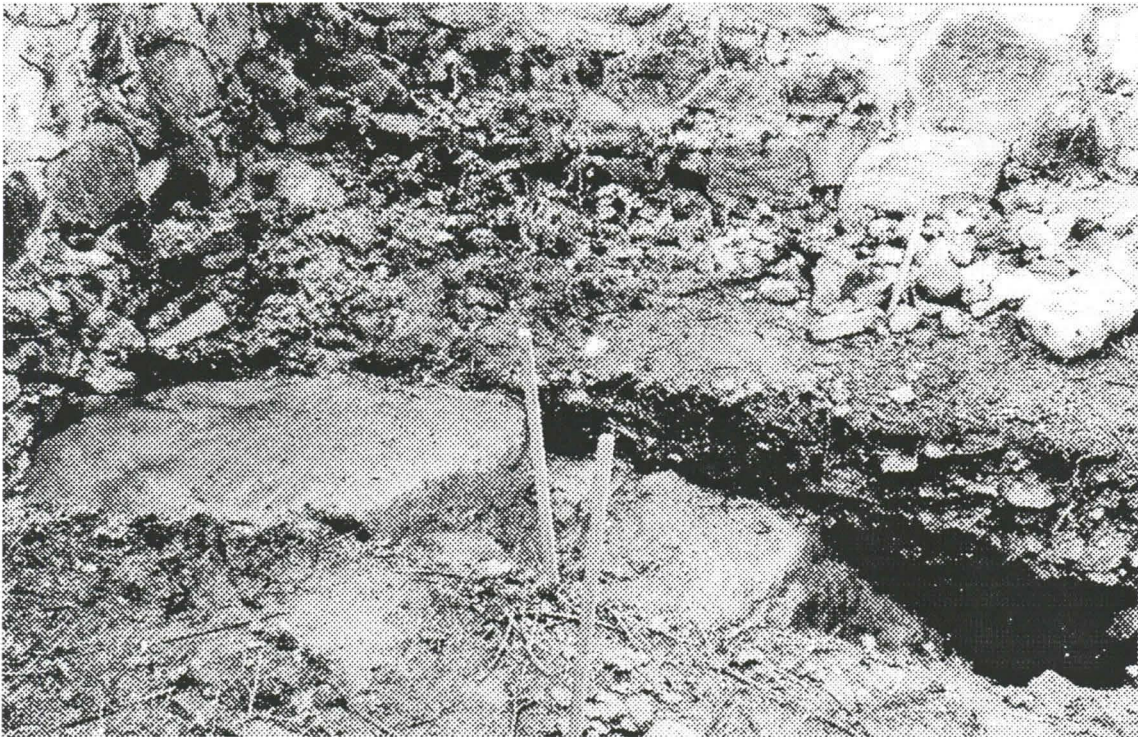
III kerros

Tämä kerros oli alueen 9806 pohja. Alue kaivettiin pohjaan eli kallioon asti. Massa näytti aikaisemmin liikutellulta. Ei löytöjä. Muurit kalliolle perustettuja, mutta reunoilla vielä kovaa laastia. Länsiseinässä yksi alimpana oli tiilirivi, jonka päällä alkaa tiilimuurattu seinä, joka on uusi. Lounaisnurkassa on ulostuleva kivi, jonka päältä lähtee harmaakivinen kulmapilari. Eteläreunassa mainittujen kulmakiven tasossa on yksi kivi ulkona seinälinjasta ja sen alla kaksi ilmeisen alkuperäistä kivistä riviä. Näistä alin rivi tulee 20-30 cm ulos ja on kallion päällä. Kallio laskee jyrkästi porrasmaisesti kohti itää. Itäseinä on omituisen kaareva varsinkin ylempänä. Varsinaisesta itäseinälinjasta alimmainen kivistä rivi tulee 20-30 cm ulos seinälinjasta. Kivi on kalliolla. Pohja- ja ylimääräiset laastit poistettiin vielä tämän kerroksen kaivuun yhteydessä ja saatiin muurin perustaa näkyviin. Muuri on kokonaisuudessaan perustettu kalliolle. Lähellä kalliota on 2 tiilenpalaa. Länsiseinän yksinkertaisen kiviperustuksen laastit näyttävät uusilta eli välimuuri kalliosta alkaen lienee uudelleen muurattua, jopa lounaisnurkan kiven alla harmaata kovaa laastia, joka tosin voi olla syvää saumausta.

Lopuksi

E-torni näyttää kaivetun kallion ylempää pintaa myöden. Itäosan syvempi osa saattaa olla ollut kaivamatta, mutta siitäkään ei tullut mainittavia havaintoja. Mikäli huonetilassa on ollut lattia, se on aikaisemmin poistettu, mutta mahdollista on, että lattiataso on ollut kallion yläpinnan kanssa samassa tasossa ja syvemmän osan täyttö on yhteyksissä tähän.

Muurien perustukset ovat lujasti kalliolla ja lounaisnurkassa on nurkkapilari, jolle ei ole näkyvissä muissa nurkissa varsinaista vastinetta. Kaakkoisnurkka on tosin kaareva ja kaarevuuden alla voisi olla pilarin jäänteet. Huoneen muita nurkkia ei kaivettu, mutta maan päällä ei pilareja näy.

Alue 9807, pohjoisprofiili, länsiosa.

ALUE 9807 D-TORNI

Antti Suna

Johdanto

Kaivausalue oli Kuusiston linnan huonetilassa D. Tila on Esilintojen II ja III välissä olevista tornihuoneista itäisin ja lähinnä merta. D-tornin etelämuurin vierusta Esilinnassa II kaivettiin alueena 28. Muuri ulottui alas suuriin kiviin ja pohjasaveen asti. Siihen liittyi Esilinna I:n kehämuuri, joka oli puskussa D-tornin muuriin ja siis D-tornin jälkeen rakennettu. Huonetilan seinät ovat harmaakivestä rakennettu eikä huoneesta ole yhteysaukkoja mihinkään suuntaan.

Kaivaus oli sekä pelastuskaivaus että tutkimuskaivaus. Massa poistettiin koeojana huoneen keskeltä metrin levyisenä itä-länsi suuntaisena kaistana. Seinistä tulivat näkyviin itä- ja länsiseinien alaosat. Massat tutkittiin ja kaivanto kaivettiin kallioon asti. Pintavesien johtamisen suunnittelulle tuotettiin tietoa. Kaivaus liittyi vuoden projektiin selvittää koeojilla itäisen tornijonon pohjien maakerrokset. Huoneen massan poistosta ei ollut tietoa ja lattian taso ja laatu oli tuntematon.

Kerrosnumerot merkittiin roomalaisin numeroin ja kerrokset pyrittiin kaivamaan luonnollisin kerroksin. Kaivauskerroksia tuli kaikkiaan 7. Alueelta löydettiin raha ruotsalainen penninki ajalta n. 1320-1350 (98068:1) sekä 34 muuta löytöä (98020:308-342).

I kerros

Kasvillisuuden alta poistettiin humuspitoinen massa ja länsipäässä paljastui peruskallio 15-20 cm:n paksuisen humuksen, laastin, hiekan ja tiilimurskan sekaisen kerroksen alta. Samaa massaa jäi vielä

alueelle kalliosta itään ja itäpäässä I kerroksen pohjassa massa oli laastia hiekkaa ja tiilimurskaa eli humus puuttui jokseenkin kokonaan. Länsiseinän vieressä oli muurissa kiinni kellertävää alkuperäiseksi määritettyä laastia. Löydöissä oli uutta materiaalia.

II kerros

Tämä kerros oli ohut n. 10 cm:n paksuinen tekninen kerros ja sen kaivamisen jälkeen massat olivat pohjassa samat kuin ensimmäisessäkin kerroksessa. Toisin sanoen lännessä humuksen seassa oli laastia, hiekkaa ja tiilimurskaa ja idässä massassa ei ollut humusta. Uusina ilmiöinä näkyviin tuli itäosassa eteläreunalla kaksi irtonaista tiilen palaa. Poistettu massa oli myös löydöiltään samanlaista kuin ylempänä eli uutta materiaalia oli vanhan seassa.

III kerros

Massa oli kallion vieressä tummaa humuksen sekaista savea, josta löytyi kallion pohjois-etelä suuntainen puu, joka oli tiiviissä savessa. Savesta oli puun jäänteitä noin 1 m²:n alueella. Tehtiin tekninen taso, koska kerros oli muodostumassa kovin paksuksi. Ojasta oli lännessä yli puolenvälin peruskalliota, johon kertyi vettä. Idempänä oli tumma savimaa ja aivan idässä purkujätettä. Löydöstössä ei havaittu selkeästi uutta materiaalia. Löydöistä mainittakoon 98020:317 Tiili, lasitusta, 98020:323 kaksi kivasavikeramiikan palaa, 98020:324 reikäkiven teelmä, 98020:325 punasavikeramiikkaa, 98020:326 Laattakattotiili ja 98020:327 seitsemän kattotiilenkappaletta.

IV kerros

Kallio oli tämän kerroksen kaivamisen jälkeen enää 1,2-1,5 m:n päässä itämuurista. Massassa oli näkyvissä 2 puunpalaa, joista toinen NS suunnassa ja paksuudeltaan noin 1 cm. Se oli lahonnut ja päällä oli hiven hiiltymää. Toinen puu on pieni, lähinnä lastu. Lähellä muuria on iso kivi jonka ympärillä oli huokoista, hieman purkujätettä sisältävää massaa, kun taas länsiosassa on varsin savipitoista, jonka takia puut säilyneet. Luitten lisäksi löytyi kattotiilen paloja ja nauvoja. Uutta materiaalia ei ole. III ja IV kerros ovat näin ollen sekoittumattomia.

V kerros

Seinän vieressä on kiviä, jotka näyttävät osin olevan seinäkivien alla ja ovat siis osa leveämpää perustusta. Niiden vieressä oli 2 ehjää irrallista tiiltä. Seinän vieressä oli hiekansekaista maata. Länsiosassa oli kulttuurimaata, jossa oli savea joukossa. Kallion vieressä seurattiin kallion pinnassa olevaa hiekkaa, jossa oli seassa hiiltynyttä puuta eteläosassa ja pohjoisosassa savea, hiekkaa ja hiiltä. Puut olivat samassa tasossa levenevän perustuksen yläreunan kanssa. Palon jälkiä ja puiden jäännöksiä ajoitti tästä kerroksesta löytynyt penninki ajalta n. 1320-1350 (98068:1). Muut löydöt olivat kuonaa, naula, punasavi- ja kivikeramiikkaa, kattotiili ja kuonaa.

VI kerros

Perustuksesta ulos tulevat alimmat kivet tulivat näkyviin. Niiden vieressä oli kyljellään 2 laattamaista kiveä, joiden funktiosta ei ole mitään käsitystä. Kiviä on myös lähempänä kalliota. Yksi SE-NW suuntainen puun pala oli kiven päällä. Puhtaampaa savea tai silttisavea oli alueen kaakkoisosassa. Muutoin massa oli saven sekaista kulttuurimaata. Ulos tulevien peruskivien väleissä ei näytä olevan laastia. Löytöjä olivat kaksi kattotiilen kaarevaa kappaletta, kuonaa, punasavikeramiikkaa ja tunnistamaton metalliesineen katkelma.

VII kerros

Koeojaa kaivettiin niin syväälle kuin pystyttiin. Saven sekaista kulttuurimaata jäi vielä vähän kivien väleihin. Massa oli samanlaista kuin poistettiin. Kallio laskee jyrkästi itään ja perustuksen ja kallion

välissä kaksi suurta kiveä ehkä vastapainona tai lattiatäytteenä. Tästä kerroksesta ei enää löytynyt esinelöytöjä.

Lopuksi

Koeojan kohdalla varsinaisia massoja oli vain itäpuoliskolla. Lännessä korkealla olevan kallion päällä oli vain ohut humuskerros, joka on muodostunut linna esiin kaivamisen jälkeen. Profiilissa on havaittavissa kolme kerrosta humuksen alla. Ensin purkumassa, sitten tumma kulttuurikerros ja lopuksi alimpana savea runsaasti sisältävä kerros. Kaikissa kerroksissa on löytöjä ja ainoastaan ylin rakennusmassakerros on sekoittunut. Lattiatasosta ei ole sitovia merkkejä, mutta selvää on, että viime vaiheen taso on ollut länsiosan kallion pinnan tasossa. Tästä ei ole jäljellä mitään jäänteitä. Ylimpien peruskivien tason vaiheilla olevat puut viittanevat tällä tasolla olleeseen rakenteeseen, joka voi hyvinkin liittyä muurin rakentamiseen. Löydetty raha on varsin varhainen, jos oletetaan, että torni on rakennettu Maunu Tavastin aikana. Toisaalta kaarevat kattotiilen palat eivät liity linnan varhaisimpiin vaiheisiin. Mahdollista on, että torni on 1300-luvulla linna kehämuurin ulkopuolella ollut torni. Onko sen tehtävä sitten liittynyt laiturilaitteisiin, jää pohdittavaksi.

Seinä on normaali laastisaumainen seinä joka lepää leveämmän laastittoman peruskiveyksen päällä.

YHTEENVETO

Linnan pohjois- ja koillisosan varustuksista torni 12:ta pidettiin pitkään massivisena tukimuurina, kunnes sen sisältä tyhjennettiin kaksi huonetilaa. Esilinna III:ssa suurimman huomion ovat saaneet holvimuodostelmat pohjoisosassa ja eteläosan privetin jäännökset. Itäinen neljän huonetilan muodostama tornirivi on toiminut paljolti näköalapaikkana sen päälle rakennetun sillan takia. Tämän tutkimusperiodin aikana suurimmat kaivaustyöt kohdistuivat itäiseen tornijonoon, kun taas Esilinna III:ssa ja torni 12:ssa työt tehtiin lähes yksinomaan korjaustöiden mahdollistamiseksi.

Torni 12:n ulkopuolelle kaivettiin koeoja vuonna 1985, jolloin päädyttiin olettamaan tornilla olleen puolustustarkoituksen lisäksi osansa linnan jätehuollossa, sillä sen vierellä havaittiin maamassoja, jotka sisälsivät poikkeuksellisen paljon erilaista jätettä. Tornin sisäpuoli oli jo aikaisemmin kaivettu ja todettu siellä olevan kaksi huonetilaa. Molempia tiloja ei kaivettu pohjaan. Nyt tutkitusta pienemmästä tilasta eteläosasta löytynyt vaikeasti tulkittava rakenteen voidaan Uutilan mukaan katsoa olevan huoneen osittain tuhoutunut lattiarakenne. Toinen mahdollisuus on, että rakenne on muodostunut jokin ylempänä olleen kivirakennelman sortumisesta. Kolmas teoria on, että huonetila on täytetty linnan purkamisen yhteydessä.

Esilinna III:ssa päälinnan muurin vierustaa tutkittiin kahdesta paikasta pienillä kaivauksilla. Tutkittiin pieni kumpare, jossa osoittautui, että muurin vieressä on noin 40 cm levyinen kaivettu alue ja siitä itään koskematonta maata, jonka pintaan kaivaus pysäytettiin. Kumpare itsessään oli rakennusjätettä. Esilinnan lounaisnurkassa selvitettiin korjauksia vasten päälinnan kehämuurin ja G-tornin pohjoisseinän suhdetta sekä samojen muurien perustuksia. Päälinnan muurissa on 1,5 metrin päässä lounaisnurkasta levennys, joka on jo linnan olemassaolon aikana tehty lisämuurauksena alkuperäisen muurin päälle. Lounaisnurkan muurilinja on alkuperäinen. Keskiaikaiset kulttuurikerrokset olivat aivan tämän päivän maanpinnan tasossa. Kulttuurikerroksen paksuus nurkan lähistöllä oli noin 1,3 metriä ja se koostui lähinnä rakennus-, tasaus- ja käyttökerroksista. Täällä oli myös laastitaso, jossa oli seassa puun jäänteitä. Laastitasoja on tavattu linnan eri puolilla ja hieman erilaisissa asemissa. Yhteistä kuitenkin näyttää olevan, että niiden avulla on haluttu luoda tasainen pohja tai alusta. Huomattavaa on, että laasti on alkuperäistä muuria nuorempaa samoin kuin kaikki kulttuurikerrokset. Jollakin tavoin se liittyyneen muurinvierusrakenteeseen, joka on ollut paikalla ennen muurin paksuntamista. Muurien perustaminen on tapahtunut osin kovalle moreenille, osin kalliolle.

Tornirivin D-G tilat osoittautuivat massoiltaan toisistaan poikkeaviksi.

Näyttää siltä, että G-torni oli lähes kokonaan aikaisemmin tyhjennetty ja ainakin korjausten yhteydessä sinne on joutunut purkumassoja. Massat poikkeavat selkeästi G-tornin pohjoisseinän pohjoispuolella olleen kaivauksen massoista. Tornin sisällä rakennusjätettä ei helposti voi luokitella edes tasaukseksi, vaikka maasto siellä sitä kaipaisikin, kun taas ulkopuolen kerrokset ovat selkeästi käytön aiheuttamia. Torni lienee täytynyt ainakin osittain linnaa purettaessa ja vaikka niitä ehkä ei ole tyhjennetty kokonaan esiin kaivuun yhteydessä, purkumassoihin on kuitenkin sekoittunut korjaustöiden aikana monenlaista materiaalia. Nykyinen maan pinta on täsmälleen sillä korkeudella, mistä kaikissa sienissä alkaa harmaakivinen muurauksensa ja toisaalta tästä tasosta alaspäin seinät ovat tiilimuuratut pinnoiltaan. Tornin länsi- ja etelämuurien komerot ja tunnelit tulivat muuritutkimuksen kohteeksi hieman kaivausta myöhemmin, mutta nyt nähtiin, että ainakin huoneeseen Y oli yhdystunneli. Tornissa on tehty runsaasti pintakorjauksia ja mm. F-huoneeseen johtavan aukon pieliä on muurattu uudestaan.

F-tornissa selkeän purkumassan alta löytyneen kiveyksen alle ei oltu aikaisemmin kaivettu.

Tornissa on ollut kaksi lattiaa, joista vanhempi on muodostunut laattatiilistä ja nuorempi on tehty harmaakivistä. Todennäköistä on, että laattatiilinen lattia on ollut alkuperäinen ja 1400-luvun

alkupuolelta peräisin, kun taas harmaakivinen saman vuosisadan lopulta. Kiveyksen alapuolisia massoja voi hyvin verrata Esilinna II:n pohjoisosan kiveyksen alapuolella oleviin massoihin ja näiden perusteella ajoittaa kiveykset 1400-luvun lopulle.

E-tornista on massat poistettu aikaisemmin kallion ylemmää pintaa myöden. Itäosan syvemmästä osastakaan ei tullut mainittavia havaintoja. Mikäli huonetilassa on ollut lattia, se on aikaisemmin poistettu, mutta mahdollista on, että lattiataso on ollut kallion yläpinnan kanssa samassa tasossa ja syvemmän osan täyttö on yhteyksissä tähän. Muurien perustukset ovat lujasti kalliolla ja lounaisnurkassa on nurkkapilari, jolle ei ole näkyvissä muissa nurkissa varsinaista vastinetta. Kaakkoisnurkan kaareva osa tosin voi peittää pilarin jäänteet. Huoneen muita nurkkia ei kaivettu, mutta maan päällä ei pilareja näy.

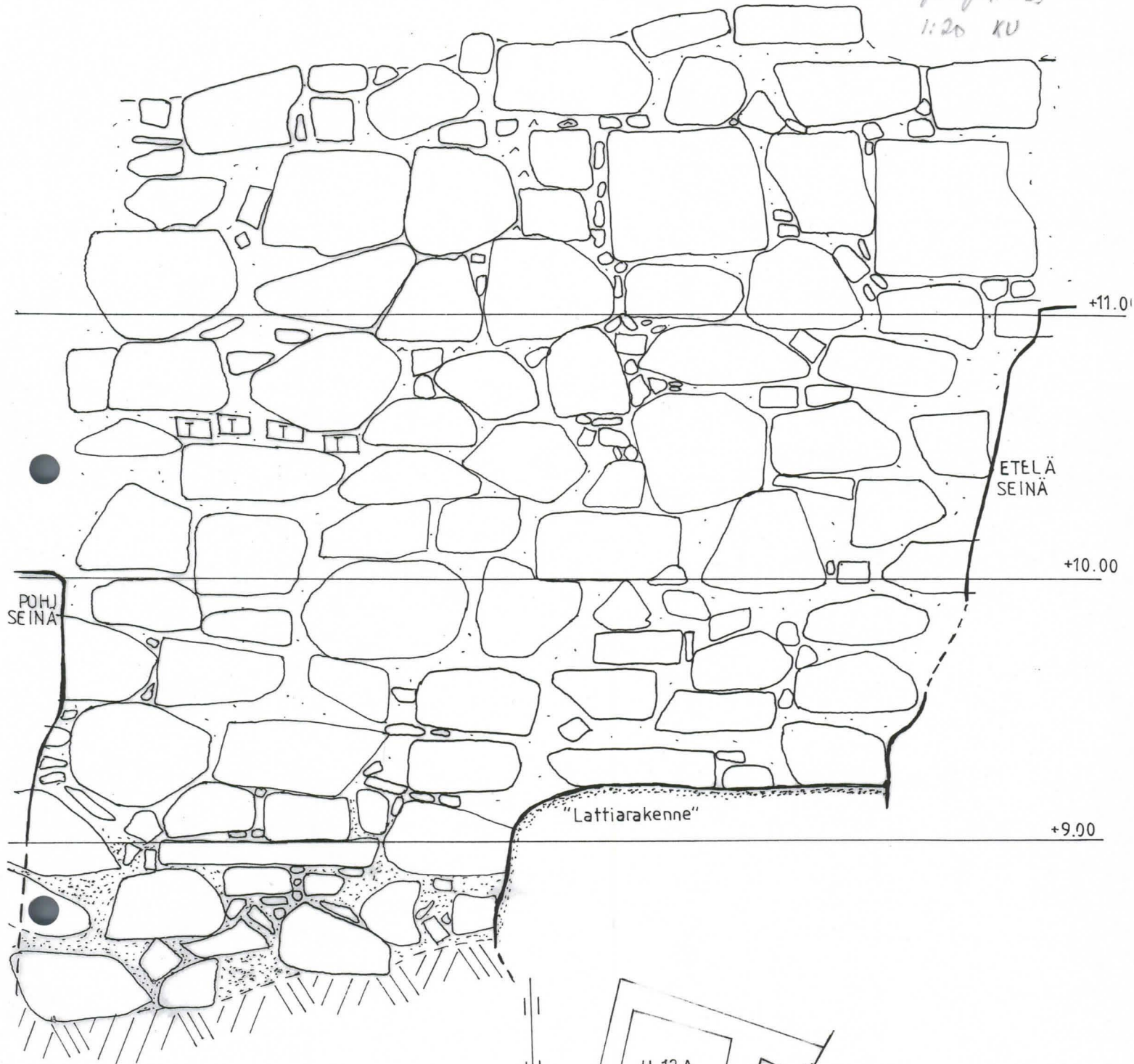
D-tornin koeojan kohdalla varsinaisia massoja oli vain itäpuoliskolla. Lännessä korkealla olevan kallion päällä oli vain ohut humuskerros, joka on muodostunut linna esiin kaivamisen jälkeen. Itäosassa humuksen alla oli ylimpänä purkumassaa, sitten tumma kulttuurikerros ja lopuksi alimpana savea runsaasti sisältävä kerros. Näistä ainoastaan ylin rakennusmassakerros on sekoittunut. Lattiatasosta ei ole sitovia merkkejä, mutta selvää on, että viime vaiheen taso on ollut länsiosan kallion pinnan tasossa. Ylimpien peruskivien tason vaiheilla olevat puut viitannevat tällä tasolla olleeseen rakenteeseen, joka voi hyvinkin liittyä muurin rakentamiseen. Löydetty raha on varsin varhainen, jos oletetaan, että torni on rakennettu Maunu Tavastin aikana. Toisaalta kaarevat kattotiilen palat eivät liity linnan varhaisimpiin vaiheisiin. Mahdollista on, että torni on 1300-luvulla linna kehämuurin ulkopuolella ollut torni.

Kun G- ja D-torni näyttävät olevan välihuoneita vanhempia ja D-torni myös vanhempi kuin Esilintojen kehämuurit, voidaan olettaa niiden liittyneen vanhaan sisääntulosuuntaan, johon viittaa myös meren paalutuksessa oleva aukko kohta tällä kohdalla. Sen sijaan Esilintojen välisestä portista huoneiden E ja F kohdalla ei ole löydetty todisteita. Koko "sarjatorni" on mielenkiintoinen yhdistelmä, jonka tutkiminen vaatii sekä kaivaustulosten että muuritutkimusten yhdistämistä.

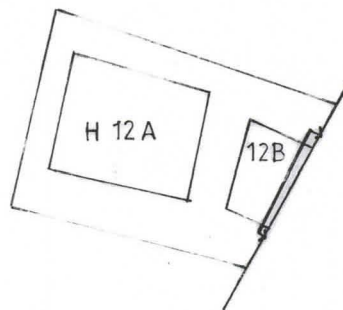

HUONE 12 B
ITÄSEINÄ

Kuusisto 1991
huone 12, b
Tiedelmä 28
Prof. Lijni/Mas
1:20 KU

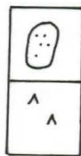
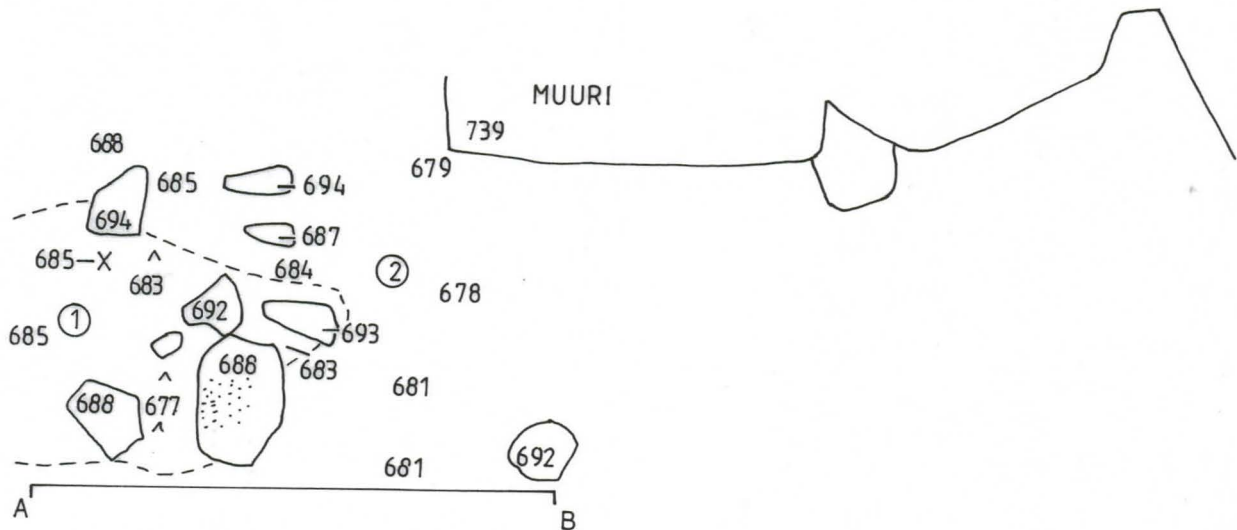

- = yläosan laasti
- = alaosan laasti
- = laastipinta

0 1m

Torni 12, huone b, itäseinä
202.2.0438

= KIVESSÄ LAASTIA

= TIILIMURSKAA

X = PUNASAVIKERAMIIKAN PALA

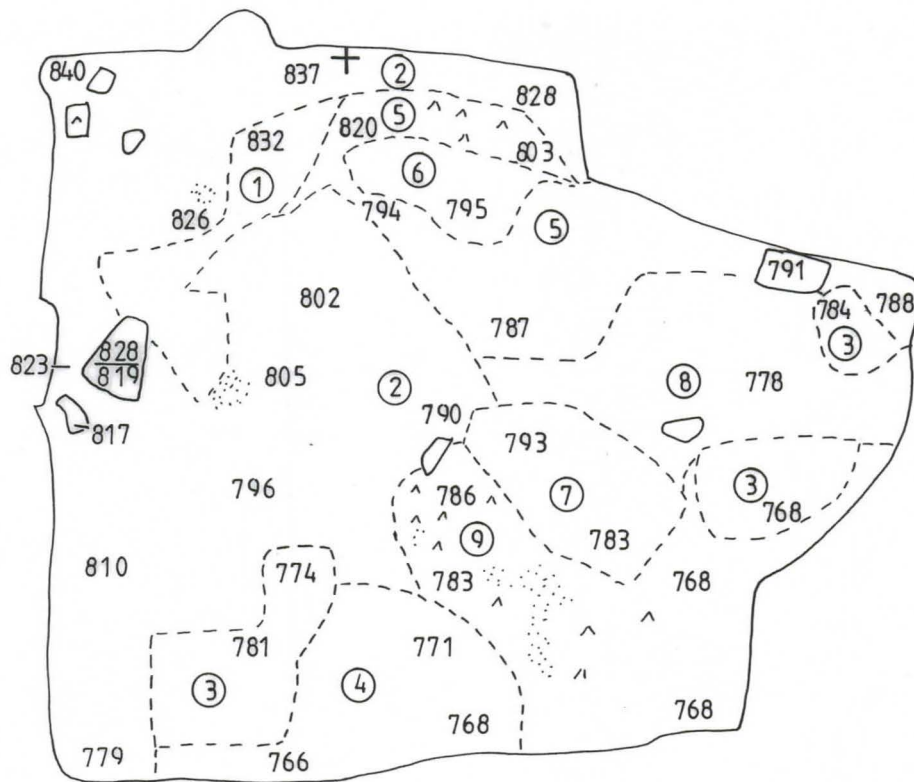
① = TUMMAA, MULLANSEKAISTA HIEKKAA. SEASSA VÄHÄN LAASTIA, TIILIMURSKAA, HIILTÄ JA LUITA

② = LAASTINSEKAISTA, SEKOITTUNUTTA MAATA

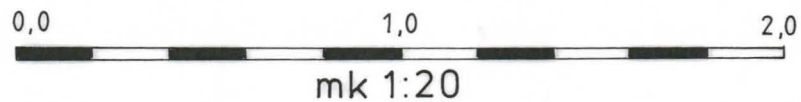
0,0 1,0 2,0
mk 1:20

KAARINA KUUSISTON LINNA	Alue 9501.	
MITTAUSPIIRUSTUS 1995	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
M. Kivistö, L. Venhe	RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1075

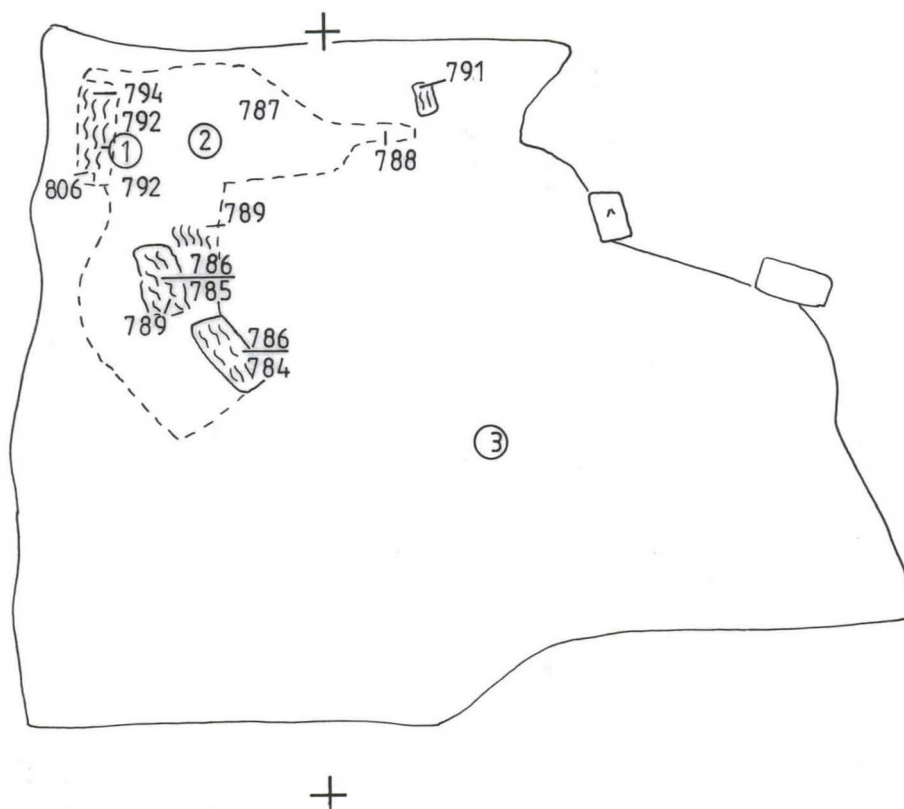

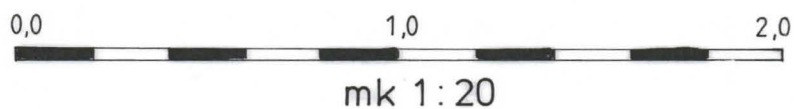
- ① = TIILIMURSKAA +
- ② = TUMMAA HIEKANSEKAISTA SAVIMULTAA. SEASSA HIVEN TIILIMURSKAA
- ③ = KELLERTÄVÄÄ LAASTIA
- ④ = HARMAATA LAASTINSEKAISTA HIEKKAA
- ⑤ = VAALEAA HIEKKAA. SEASSA TIILENMURUJA JA LAASTIA
- ⑥ = TUMMAA HIEKANSEKAISTA SAVEA
- ⑦ = KELLERTÄVÄÄ LAASTIA. SEASSA HIEKKAA, JONKA PÄÄLLÄ LÄISKITTÄIN HARMAATA SAVEA
- ⑧ = HARMAATA SAVENSEKAISTA HIEKKAA
- ⑨ = HARMAATA SAVENSEKAISTA HIEKKAA. SEASSA RUNSAASTI TIILIMURSKAA

KAARINA KUUSISTON LINNA		Alue 9502. I kerros.	
MITTAUSPIIRUSTUS 1995		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
L.Venhe		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1067

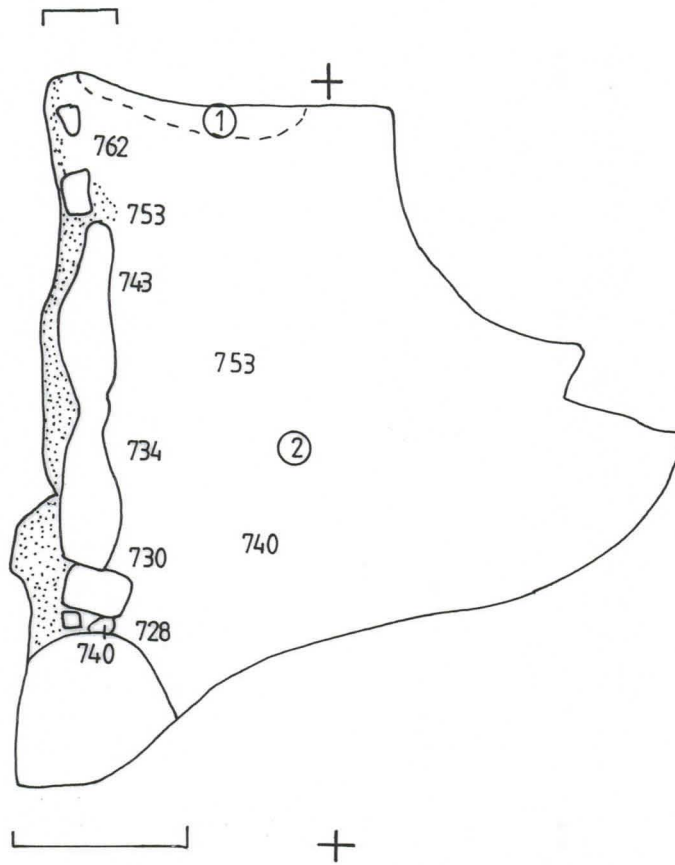

- ① = LAHO PUU, 8 X 30 CM
 ② = RUSKEAA, LAHONNUTTA PUUTA. SEASSA LAASTIA JA HIEKKAA
 ③ = III KERROS

KAARINA KUUSISTON LINNA	Alue 9502. IV kerros	
MITTAUSPIIRUSTUS 1995	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
L. Venhe	RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1070

MUURIN ULKONEMA

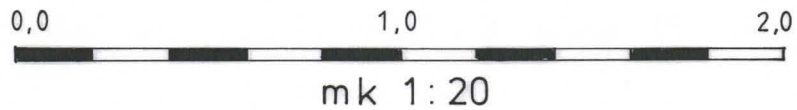
= LAASTIA

①

= PIENIÄ MUURIKIVIÄ

②

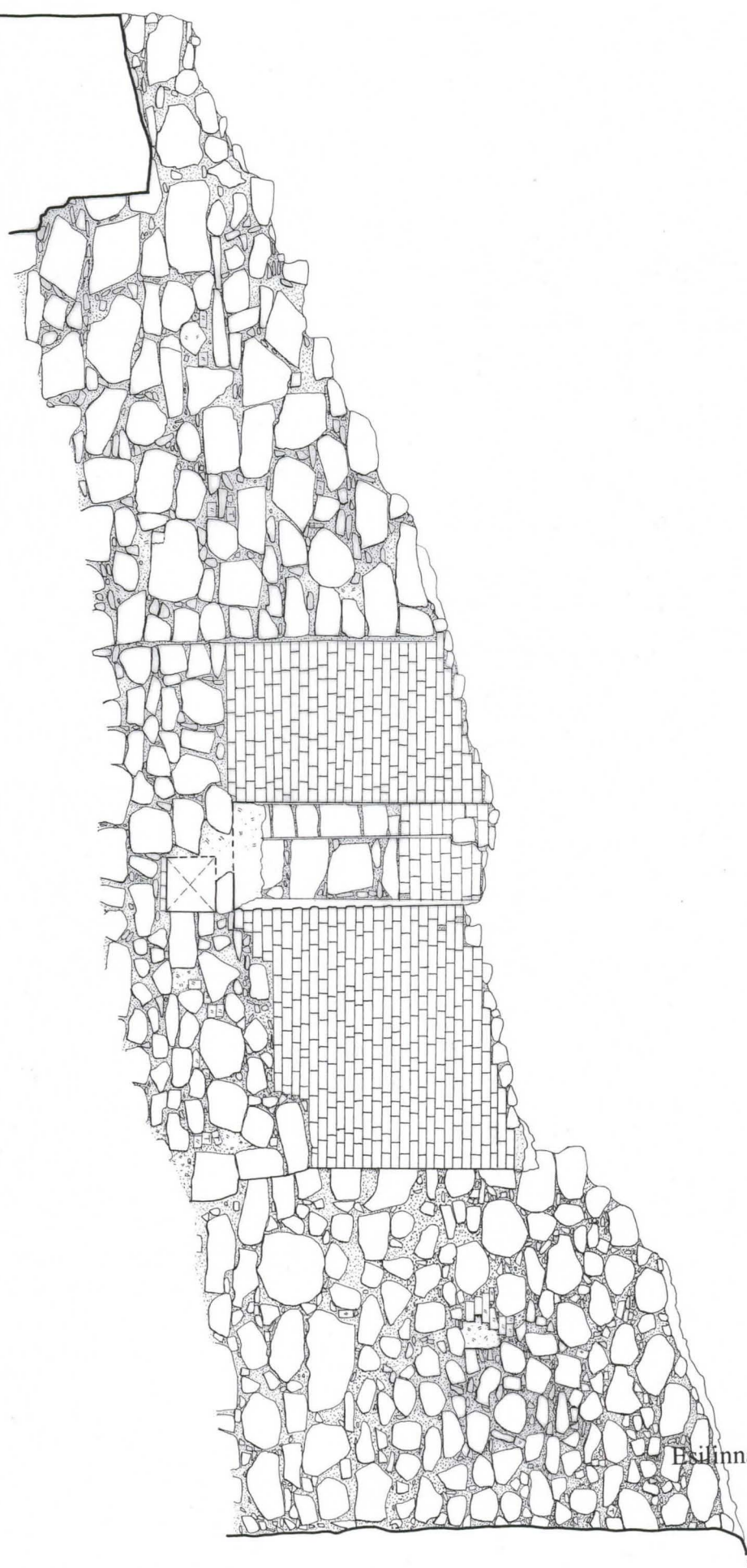
= KOVAA, ISKOSTUNUTTA, KELLERTÄVÄN RUSEHTAVAA MOREENIA. MUURIN VIERESSÄ MOREENI ERITTÄIN KOVAA.

KAARINA KUUSISTON LINNA	Alue 9502. VIII kerros	
MITTAUSPIIRUSTUS 1995	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
L.Venhe	RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1074

008 + 2

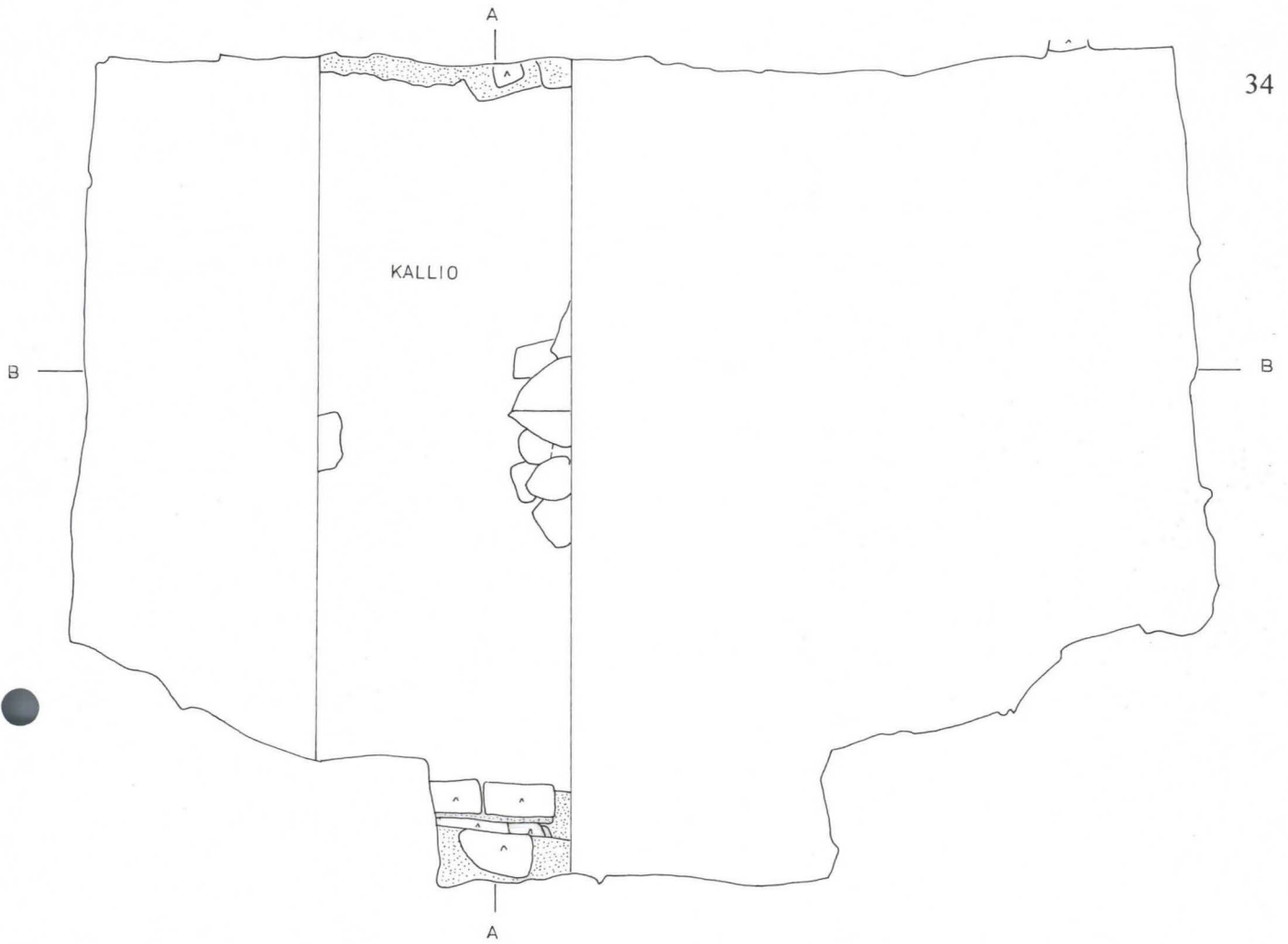
008 + 2

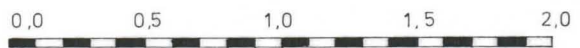
008 + 2

Esilinna III, eteläseinä
202.2.0893

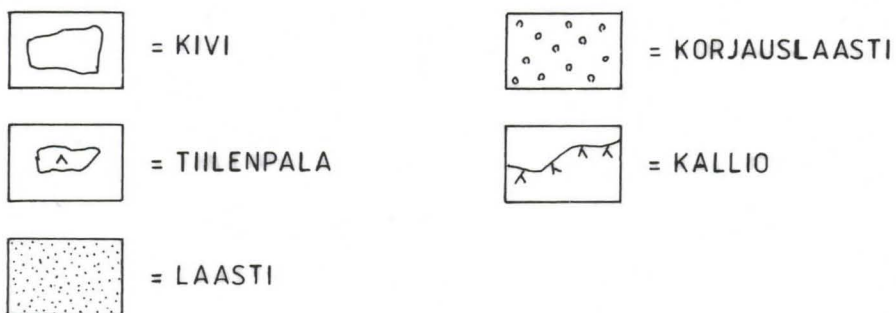
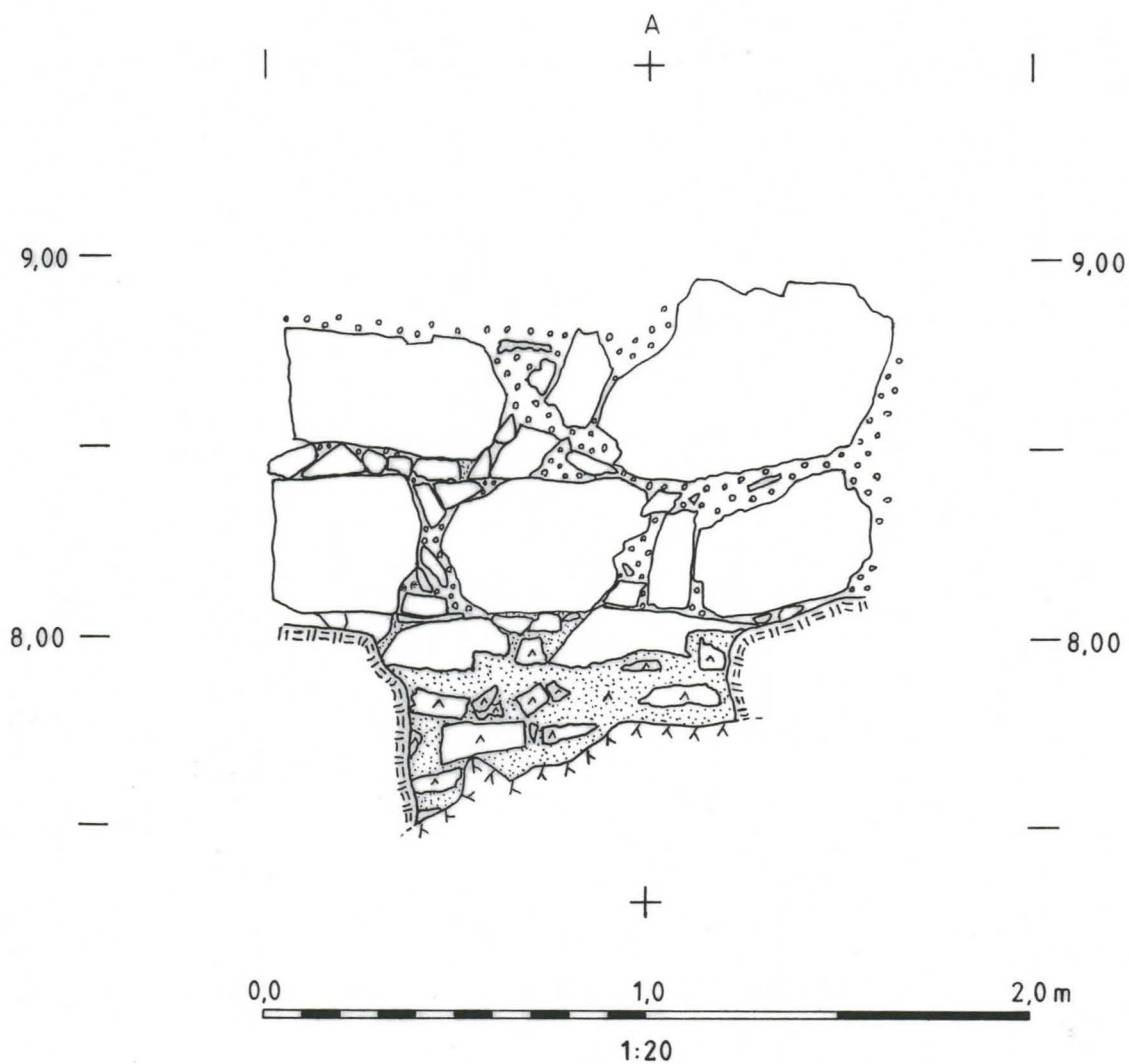

	= KIVI
	= TIILENPALA
	= LAASTIA
A-A, B-B	= LINJAT

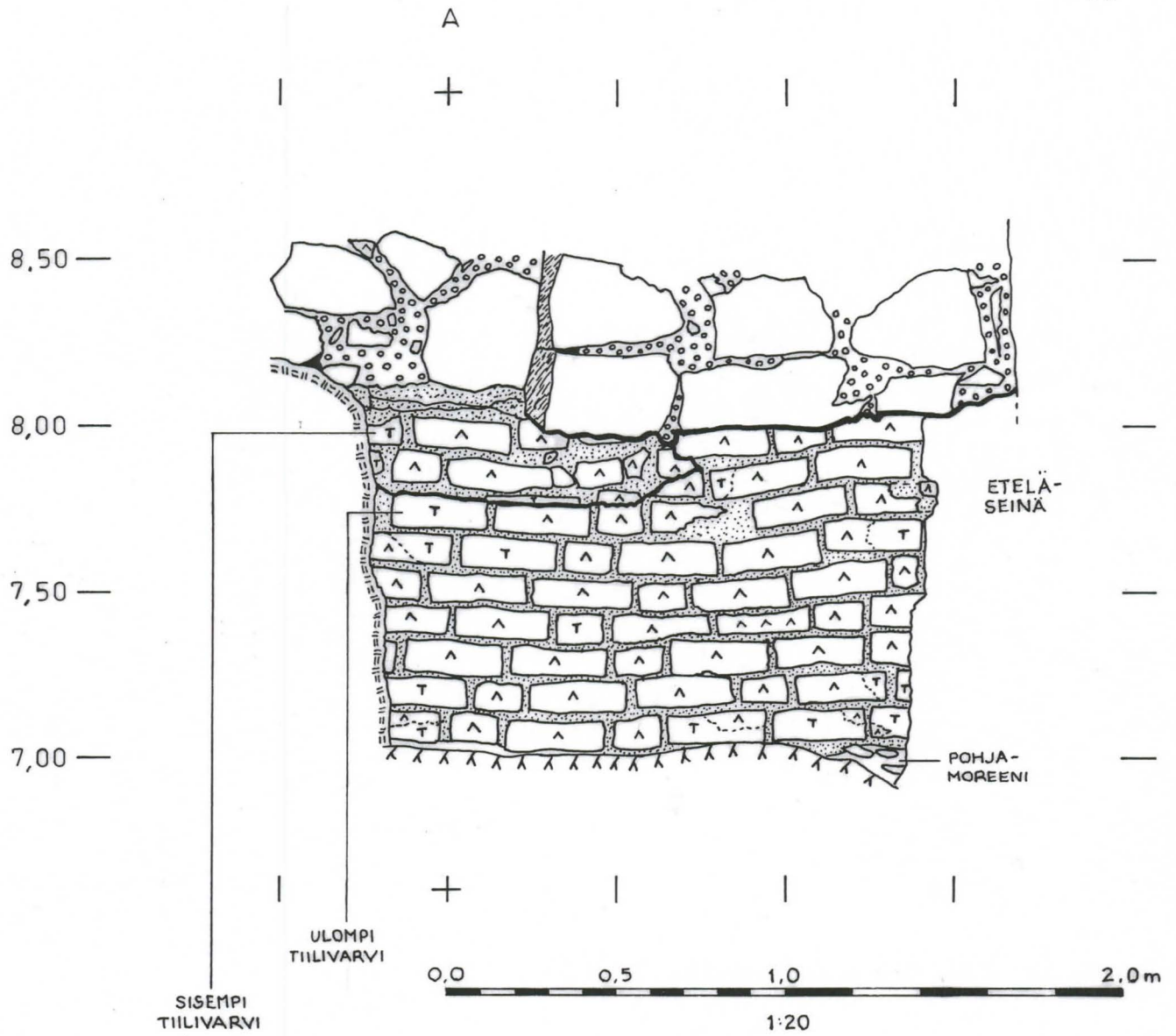

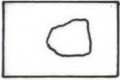

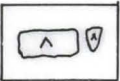
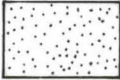
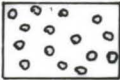
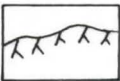
KAARINA KUUSISTON LINNA		ALUE 9804. G-TORNI, KOEOJA. I/II KERROS. KAIVAUS 1998, MK 1: 20.	
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 M. KUMPULAINEN PUHT. PIIRT. L. VENHE		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1034

KAARINA KUUSISTON LINNA		9804 G-TORNI LÄNSISEINÄ mk 1:20 KAIVAUS 1998	
MITTAUSPIIRUSTUS		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
M. KIVISTÖ		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1110

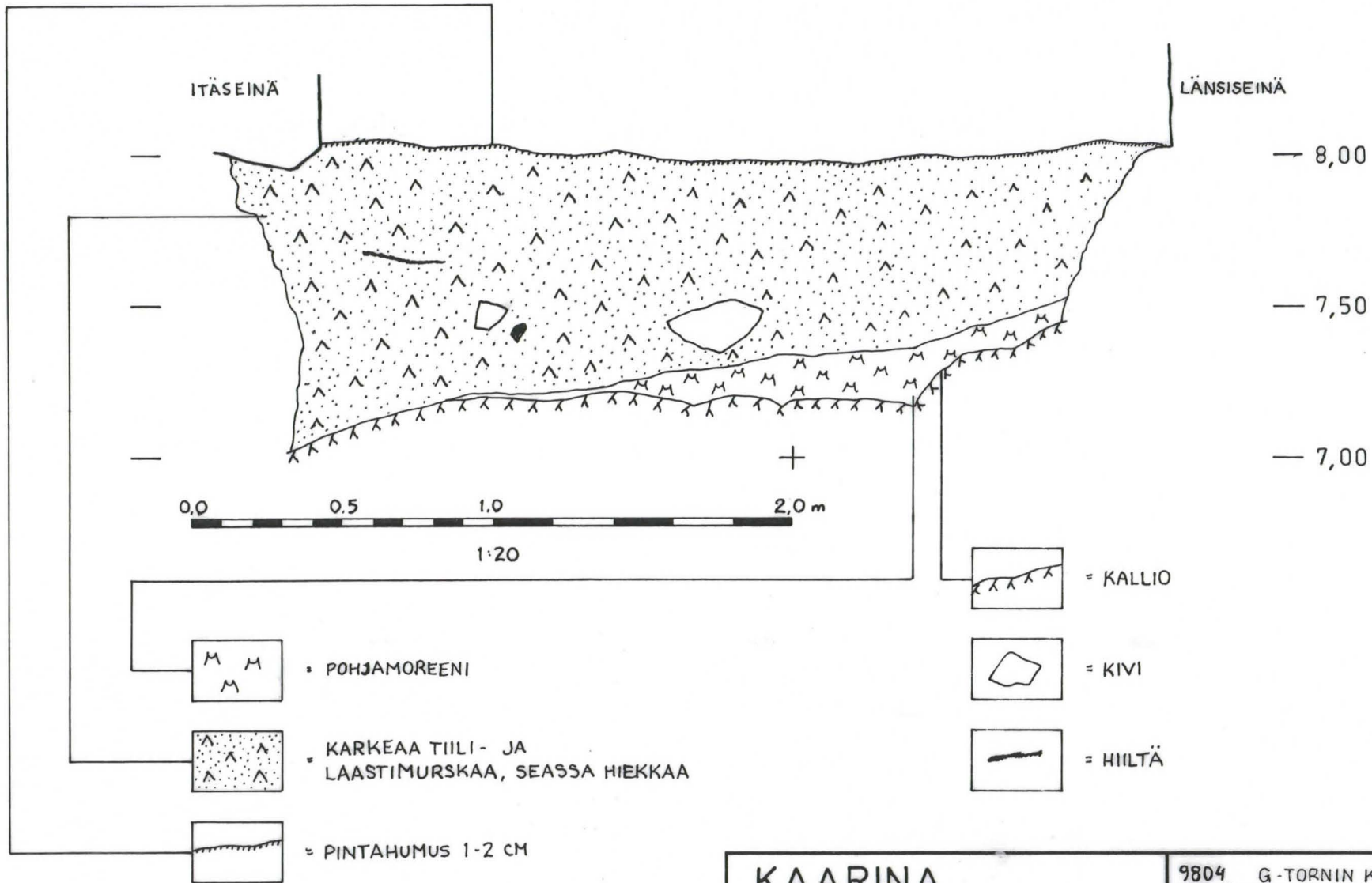

- = KIVI
- = TIILI
- = LOHJENNUT / RAPAUTUNUT TIILI, TIILENPALA
- = LAASTI
- = KORJAUSLAASTI
- = KALLIO

<p style="text-align: center;">KAARINA KUUSISTON LINNA</p>	<p>9804 G-TORNI ITÄSEINÄ mk 1:20 KAIVAUS 1998</p>		
<p>MITTAUSPIIRUSTUS</p> <p style="text-align: center;"><i>M. Kivistö</i> M. KIVISTÖ</p>	<p>MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO</p>		
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;"> <p>RITARIHUONE 00170 HKI 17</p> </td> <td style="width: 50%; padding: 5px; text-align: center;"> <p style="font-size: 1.2em;">202.2.1035</p> </td> </tr> </table>	<p>RITARIHUONE 00170 HKI 17</p>	<p style="font-size: 1.2em;">202.2.1035</p>
<p>RITARIHUONE 00170 HKI 17</p>	<p style="font-size: 1.2em;">202.2.1035</p>		

B
+

KAARINA
KUUSISTON LINNA

9804 G-TORNIN KOEJA
ETELÄPROFIILI
mk 1:20
KAIVAUS 1998

MITTAUSPIIRUSTUS

M. Kivistö
M. KIVISTÖ

MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO

RITARIHUONE
00170 HKI 17

202.2.1036

14,00

13,00

12,00

11,00

10,00

9,00

8,00

+

+

|

+

|

+

|

0,0 1,0 2,0 m
mk 1:20

38

14,00

13,00

12,00

11,00

10,00

9,00

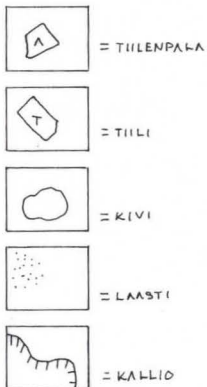
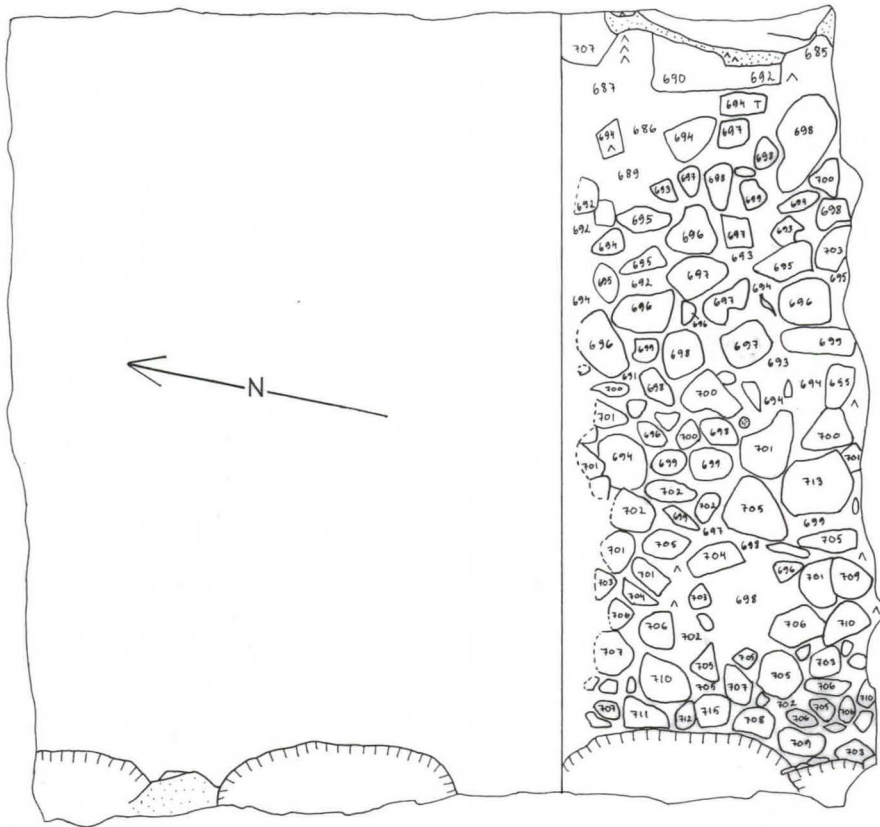
8,00

- = KIVI
- = EHJÄ TIILI
- = LOHJENNU TIILI, THILE
- = LAASTI
- = KORJAUSLA
- = VANHEMPI
- = POHJAMOR
- = KALLIO

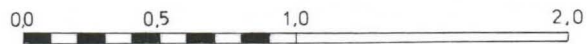
- 1 = AUKON KATEKIVI, PINTAA SISEMPÄN
- 2 = KÄYTÄVÄN KATEK PINTAA SISEMPÄN

KAARINA KUUSISTON LINNA		9804 G-TORNI E mk 1:20 KAIVAUS 1
MITTAUSPIIRUSTUS		MUSEOVIIRASTO
M. KIVISTÖ		RITARIHUONE 00170 HKI 17

9804. G-torni, eteläseinä
202.2.1093

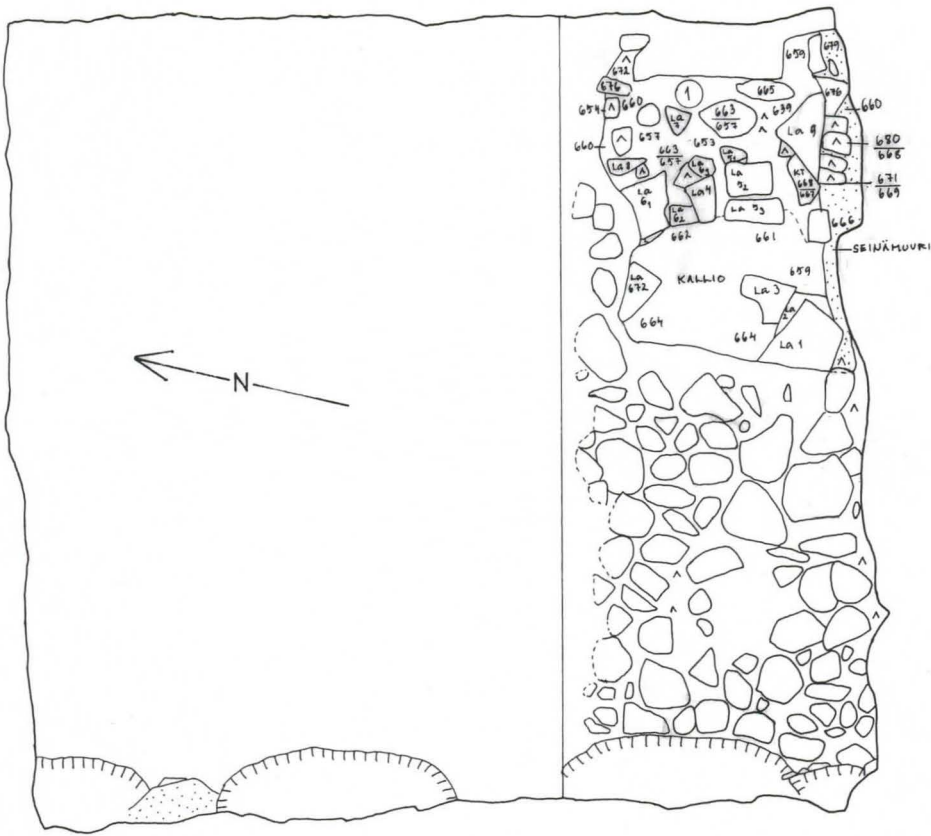

KOEOJASSA LAASTIN- JA TIILIMURSKAN-
SEKAISTA TUMMAA HIEKKAA, JOSSA MYÖS
HIEAMAN HULTTA

KAARINA KUUSISTON LINNA	ALUE 9805 F-TORNI KOEOJA KERROS III KALVAUS 1998 MK 1:20	
	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 U.UOTILA	RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1040

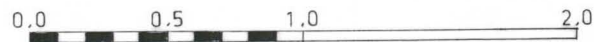

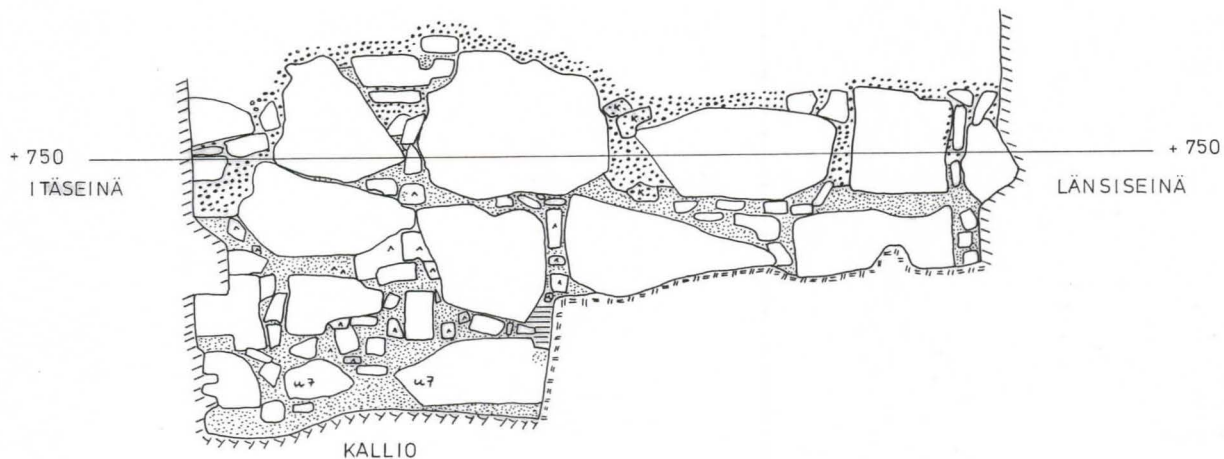
- = KIVI
- = KELLEETÄVÄ LAATTI
- = LAATTATIILI
- = KATTOTIILI
- = TIILENPALA
- = LUU
- = SAVINEN HIEKKA, JOSSA RUNSAASTI LAASTIA

LAATTATIILIJEN KORKEUDET JA POHJAT :

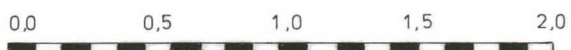
1 = $\frac{670}{666}$	6 ₁ = $\frac{666}{662}$
2 = $\frac{667}{661}$	6 ₂ = $\frac{665}{661}$
3 = $\frac{666}{663}$	6 ₃ = $\frac{663}{657}$
4 = $\frac{668}{660}$	7 = $\frac{663}{657}$
5 ₁ = $\frac{662}{657}$	8 = $\frac{666}{657}$
5 ₂ = $\frac{664}{659}$	9 = $\frac{668-663}{662-658}$
5 ₃ = $\frac{665}{661}$	

KAARINA KUUSISTON LINNA		ALUE 9805 F-TORNIN KOEJOJA KERROS V KAIVAUS 1998 MK 1:20	
MITTAUSPIIRUSTUS 1998		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
PIIRTÄNYT : L. VENHE PUHTAAKSI PIIRTÄNYT : U. UOTILA		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1043

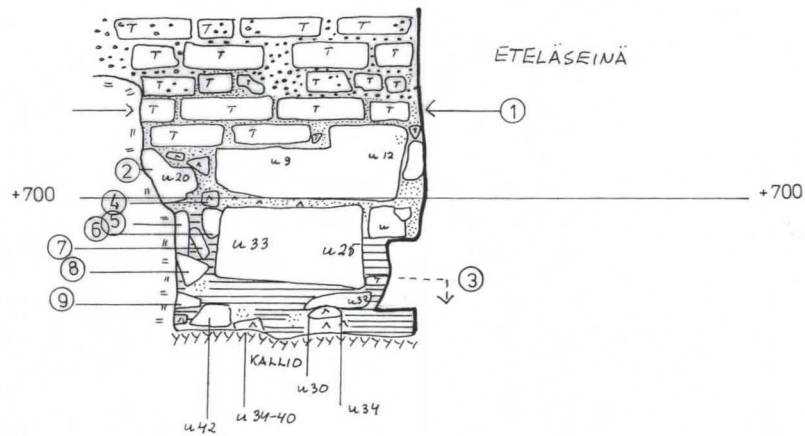

	= KIVI
	= TIILENPALA
	= BETONIKOKKARE
	= BETONIA
	= LAASTIA
	= TIILIMURSKAA
	= ULKONEE SEINÄSTÄ CM
	= SAVENSEKAISTA HIEKKA JA LAASTIA
	= MAANPINTA

KAARINA KUUSISTON LINNA		ALUE 9805, F-TORNI. ETELÄSEINÄ, ALAOSA. KAIVAUS 1998, MK 1:20.
MITTAUSPIIRUSTUS 1998		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO
L. VENHE		RITARIHUONE 00170 HKI 17
		202.2.1046

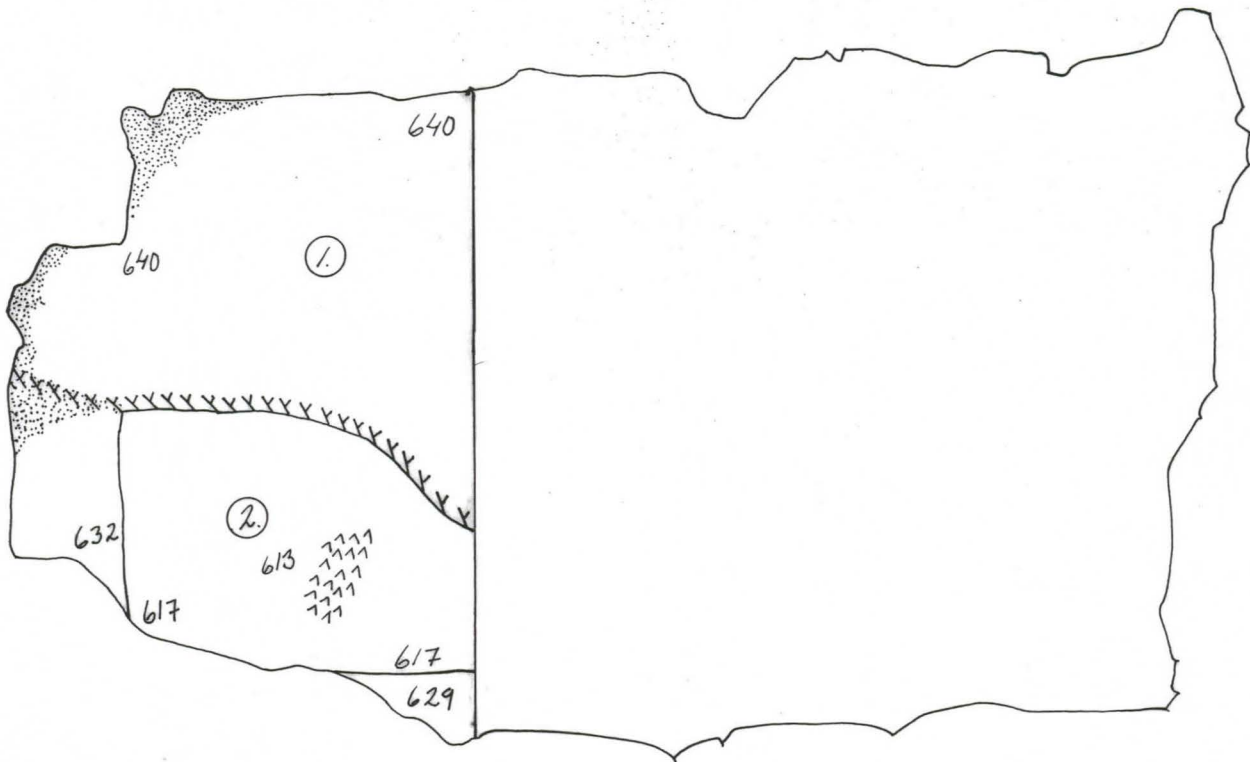

	= BETONIA
	= KELLERTÄVÄÄ LAASTIA
	= TIILI
	= TIILENPALA
	= KIVI
	= SAVUSEKAISTA HIEKKAA, LAASTIA, TIILIMURSKAA
	= ULKONEE SEINÄSTÄ CM MITATTU UUDEHKOSTA TIILI PINNASTA
	= VANHAT TIILIT
	= ULOTTUUKO SEINÄÄN? LAASTISSA KIINNI
	= KIVEN ALLA MAATA. KIVET JA TIILENPALAT EIVÄT OLE SEINÄSSÄ
	u 5, EI OLE SEINÄSSÄ

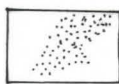
5	= u 28 ULOTTUUKO SEINÄÄN
6	= SEINÄSSÄ
7	= SEINÄSSÄ
8	= u 32 EI OLE SEINÄSSÄ
u	= ULKONEE EI VOIDA MITATA
9	= u 36 EI OLE SEINÄSSÄ
" = "	= MAANPINTÄ

0,0 0,5 1,0 1,5 2,0

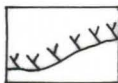
KAARINA KUUSISTON LINNA	ALUE 9805 . F-TORNI . ITÄSEINÄ . ALAOSA . KAIVAUS 1998 , MK 1:20 .
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 L. VENHE	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO
	RITARIHUONE 00170 HKI 17
	202.2.1045

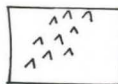
1. KALLIO
2. VAALEAA LAASTIMURSKAA, VÄHÄN TIILIMURSKAA

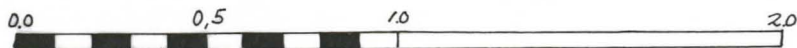
LAASTI

KALLIO

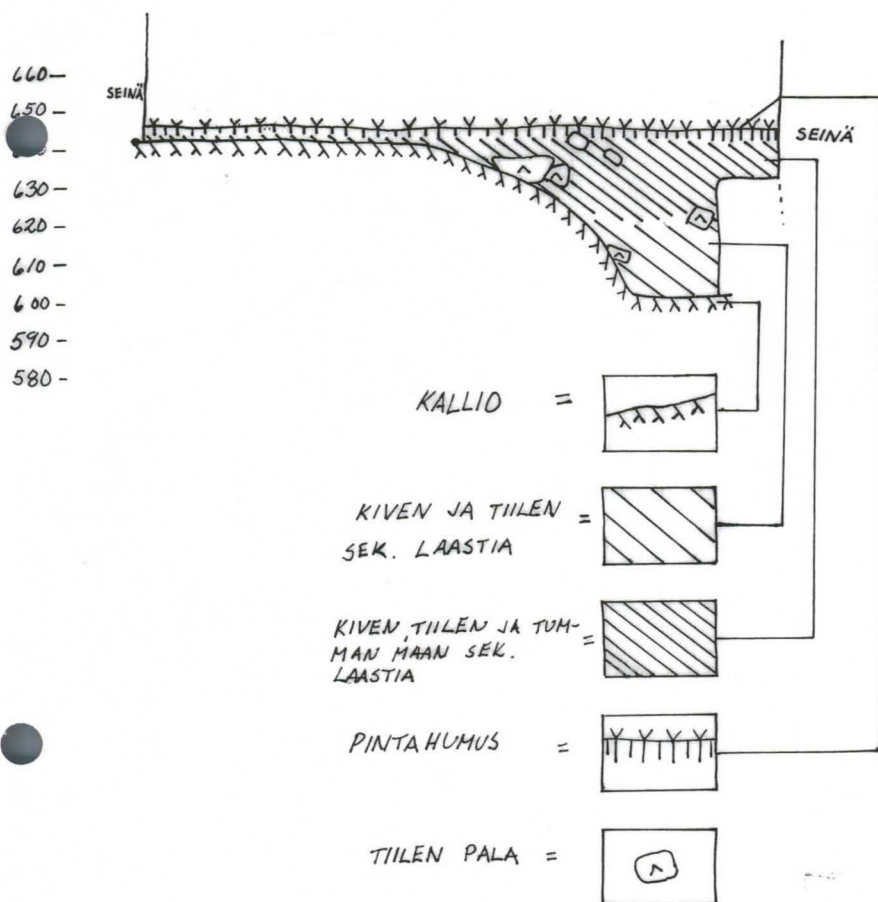

TIILIMURSKAA

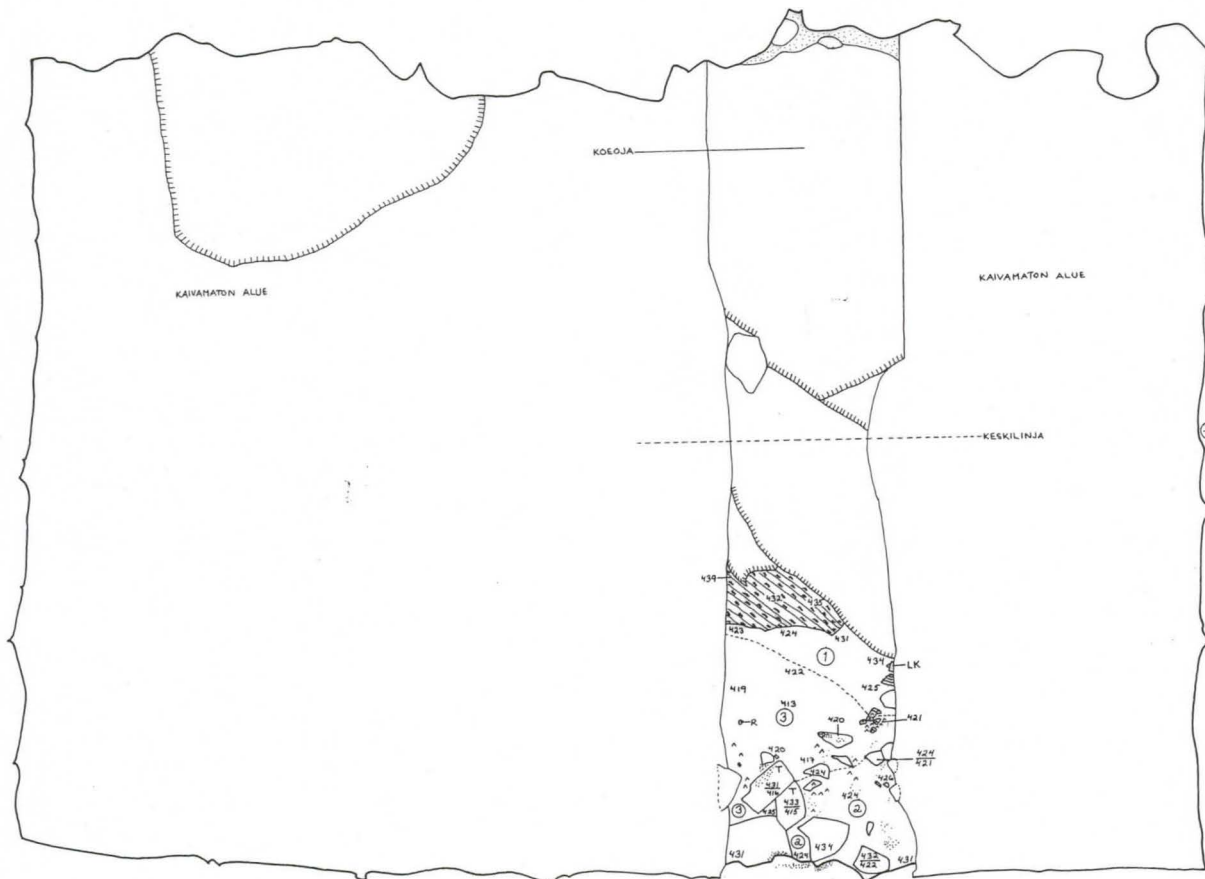

KAARINA KUUSISTON LINNA	ALUE 7806 E-TORNI 2. KERROS KAIVAUS 1998 MK 1:20	
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 M. KUMPULAINEN	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1049

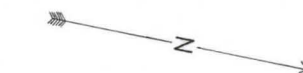

<p>KAARINA KUUSISTON LINNA</p>	<p>ALUE 9806 N-PROFILI KAIVAUUS 1998 MK 1:20</p>	
<p>MITTAUSPIIRUSTUS 1998 M. KUMPULAINEN</p>	<p>MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO</p>	
	<p>RITARIHUONE 00170 HKI 17</p>	<p>202.2.1052</p>

D-TORNI

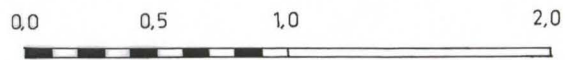
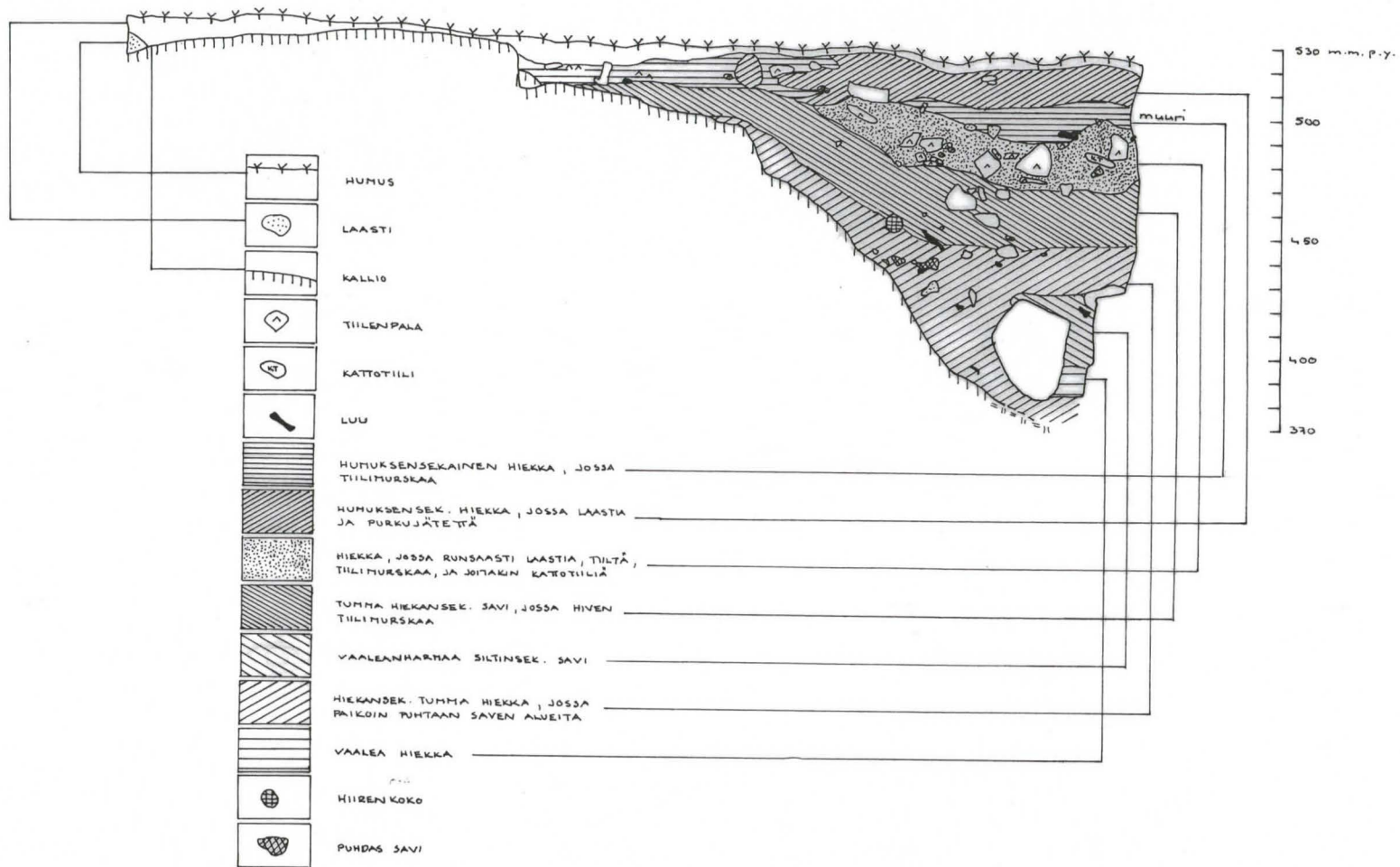
	= KIVI
	= KALLIO
	= TIILI
	= TIILENPALA
	= TIILIMURSKAA
	= HIILTYNYT PUU
	= HIILTÄ
	= PUU
LK	= LAASTIKOKKARE
R	= RAUTAA
	= KELTAISTA LAASTIA
- ① = SAVEA, VALEANRUSKEAA HIEKKAA, HIILTÄ
 ② = VALEANRUSKEAA HIEKKAA, PAIKOITELLEN LAASTIA JA TIILIMURSKAA
 ③ = SAVEA, SILTIÄ
 ⊕ = KIINTOPISTE: 5,76 MPMY

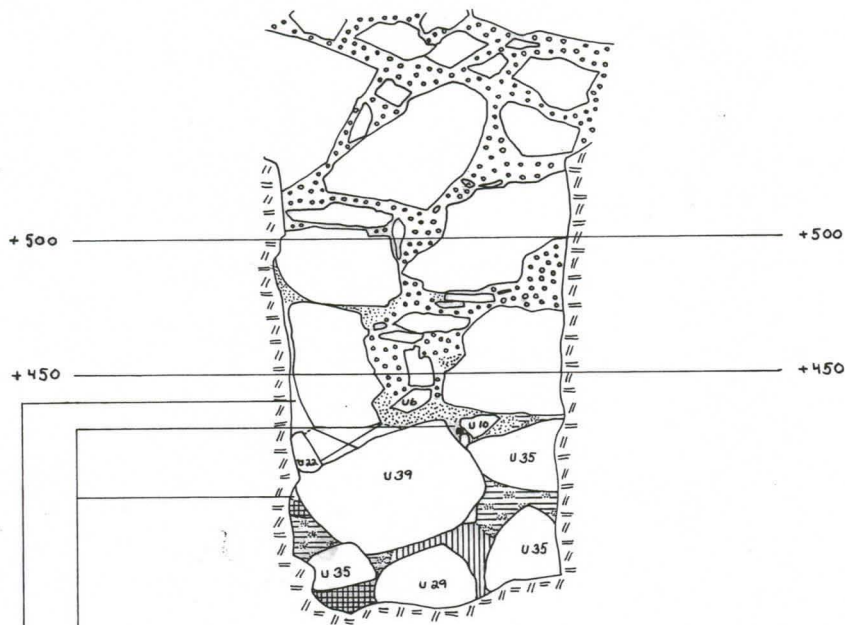
0.0 0.5 1.0 1.5 2.0

KAARINA KUUSISTON LINNA	ALUE 9007 D-TORNI, KOEJOJA KERROS II KAIVAUUS 1998. MK 1:20
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 M KOSKINEN	MUSEOVIKASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO RITARIHUONE 00170 HKI 17 202.2.1058

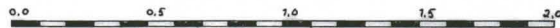

KAARINA KUUSISTON LINNA		ALUE 3807, D-TORNI KOEJAN POHJOISPROFIILI KAIVAUKSET 1958, MK 1120	
MITTAUSPIIRUSTUS 1958 A. KEHUSMAA		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1061

	= KIVI
	= KIVEN ULKONEUVUUS MUURISTA SENTTIMETREINÄ
	= AUKKO MUURISSA
	= KELTAINEN LAASTI
	= KORJAUSLAASTI
	= LUU
	= SAVENSEKAISTA HIEKKAA, PAIKOITELLEN HIVEN LAASTIA
	= LAASTINSEKAISTA HIEKKAA, PAIKOITELLEN HIVEN TIILIMURENAA
	= SILTTI
	= MAAPINTA
	= KORKEUS MERENPINNASTA SENTTIMETREINÄ

KAARINA KUUSISTON LINNA		ALUE 9807 D-TORNI, KOEJA, ITÄSEINÄN PROFIILI KAIVAUS 1998. MK 1:20	
MITTAUSPIIRUSTUS 1998 M. KOSKINEN		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
		RITARIHUONE 00170 HKI 17	202.2.1062

KUUSISTON LINNA. Raportti V. Karttaluettelo

Signum	Sisältö	Piirt.vuosi	Piirtäjä
202.2.0435	huone 12b eteläseinä	1991	Uotila K.
202.2.0436	huone 12b länsiseinä	1991	Uotila K.
202.2.0437	huone 12b pohjoisseinä	1991	Uotila K.
202.2.0438	huone 12b itäseinä	1991	Uotila K.
202.2.0837	esiliina III eteläseinä	1995	Laine V. Heininen T.
202.2.0839	esiliina III, eteläseinä	1995	Laine V. Heininen T.
202.2.1032	Alue 9804, koeoja G-torni, pintavaaitus	1998	Kivistö M. Venhe L.
202.2.1033	Alue 9804, koeoja G-torni, pintavaaitus/ I kerros	1998	Kumpulainen M. Venhe L.
202.2.1034	Alue 9804, koeoja G-torni, I kerros/ II kerros	1998	Kumpulainen M. Venhe L.
202.2.1035	Alue 9804, G-torni, itäseinä	1998	Kivistö M.
202.2.1036	Alue 9804, koeoja G-torni, eteläleikkaus	1998	Kivistö M.
202.2.1037	Alue 9805, koeoja F-torni, pintavaaitus	1998	Kivistö M. Venhe L.
202.2.1038	Alue 9805, koeoja F-torni, I kerros	1998	Koskinen M.
202.2.1039	Alue 9805, koeoja F-torni, II kerros	1998	Kehusmaa A.
202.2.1040	Alue 9805, koeoja F-torni, III kerros	1998	Uotila U.
202.2.1041	Alue 9805, koeoja F-torni, IV kerros	1998	Uotila U.
202.2.1042	Alue 9805, koeoja F-torni, IVa kerros, hiiltyneet puut	1998	Venhe L.
202.2.1043	Alue 9805, koeoja F-torni, V kerros	1998	Venhe L. Uotila U.
202.2.1044	Alue 9805, koeoja F-torni, VI kerros	1998	Venhe L. Uotila U.
202.2.1045	Alue 9805, F-torni, itäseinä, alaosa	1998	Venhe L.
202.2.1046	Alue 9805, F-torni, eteläseinä, alaosa	1998	Venhe L.
202.2.1047	Alue 9806, E-torni, pinta	1998	Kumpulainen M.
202.2.1048	Alue 9806, E-torni, I kerros	1998	Kumpulainen M.
202.2.1049	Alue 9806, E-torni, II kerros	1998	Kumpulainen M.
202.2.1050	Alue 9806, E-torni, III kerros	1998	Kumpulainen M.
202.2.1051	Alue 9806, E-torni, III kerros laastin poiston jälkeen	1998	Kumpulainen M.
202.2.1052	Alue 9806, E-torni, pohjoisleikkaus	1998	Kumpulainen M.
202.2.1053	Alue 9807, D-torni, koeoja, pintavaaitus	1998	Kumpulainen M. Venhe L.
202.2.1054	Alue 9807, D-torni, koeoja, I kerros	1998	Kumpulainen M. Koskinen M.
202.2.1055	Alue 9807, D-torni, koeoja, II kerros	1998	Kumpulainen M. Koskinen M.
202.2.1056	Alue 9807, D-torni, koeoja, III kerros	1998	Kumpulainen M. Koskinen M.
202.2.1057	Alue 9807, D-torni, koeoja, IV kerros	1998	Kehusmaa A.
202.2.1058	Alue 9807, D-torni, koeoja, V kerros	1998	Koskinen M.
202.2.1059	Alue 9807, D-torni, koeoja, VI kerros	1998	Kehusmaa A.
202.2.1060	Alue 9807, D-torni, koeoja, VII kerros	1998	Koskinen M.
202.2.1061	Alue 9807, D-torni, koeoja, pohjoisleikkaus	1998	Kehusmaa A.
202.2.1062	Alue 9807, D-torni, koeoja, itäseinän leikkaus	1998	Koskinen M.
202.2.1066	Alue 9502, pinta	1995	Venhe L.
202.2.1067	Alue 9502, II kerros	1995	Venhe L.
202.2.1068	Alue 9502, I kerros	1995	Venhe L.
202.2.1069	Alue 9502, III kerros	1995	Venhe L.
202.2.1070	Alue 9502, IV kerros	1995	Venhe L.
202.2.1071	Alue 9502, V kerros	1995	Venhe L.
202.2.1072	Alue 9502, VI kerros	1995	Venhe L.
202.2.1073	Alue 9502, VII kerros	1995	Venhe L.
202.2.1074	Alue 9502, VIII kerros	1995	Venhe L.
202.2.1075	Alue 9501	1995	Kivistö M. Venhe L.
202.2.1093	Alue 9804, koeoja G-torni, eteläseinä	1998	Kivistö M.
202.2.1110	Alue 9804, G-torni, länsiseinä	1998	Kivistö M.

Alue 9102. Laasti- ja puunäytteet

6/91 Laastinäyte. Laastissa ruostetta ja puuta
8/91 Puunäyte

Alue 9102. Luut

Koekuoppa 9102

Kerros

Paino (g)

Päiväys

9102

I

120g

15.5.

Alue 9501. Luut

Esilinna III
9501 "töppyrä"
45g
9.5.

Alue 9502. Luut

Esilinna III
9502

9502
I krs.
150g
9.5.

9502
II krs.
330g
10.5.

9502
III krs.
1760g
10.5.

9502
III krs.
1030g
11.5.

9502
IV krs.
60g
11.5.

9502
V krs.
45g
11.5.

9502
VI krs.
20g
12.5.

9502
VII krs.
475g
15.5.

Alue 9805. Luut

F-TORNI

I kerros/ Pintamaan poisto

10.08. 71 g

II kerros

10.08. 8 g

III kerros

10.08. 352 g

IV kerros

13.08. 520 g

V kerros

17.08. 860 g

17.08. 1534 g

18.08. 1584 g

18.08. 568 g

19.08. 561 g

28.08. 886 g

D-TORNI

I kerros

11.08. 334 g

II kerros

11.08. 554 g

III kerros

12.08. 579 g

12.08. 1220 g

12.08. 1350 g

12.08. 700 g

12.08. 702 g

12.08. 1636 g

14.08. 1246 g

14.08. 897 g

IV kerros

17.08. 1708 g

17.08. 750 g

18.08. 564 g

V kerros

19.08. 1470 g

19.08. 1062 g

20.08. 1520 g

VI kerros

24.08. 1500 g

25.08. 427 g

VII kerros

26.08. 328 g

Alue 9102. Löydöt löytöpaikan mukaisesti

Varsinaiset löytöluettelot ovat KM historian päänumerolla 2003025

I kerros

2003025:454 Rautanaula 3, yksi uusi

2003025:455 Kuona

2003025:456 Palanut savi

2003025:724 Piki

Itäseinä

2003025:457 Rautanaula

Alue 9501. Löydöt löytöpaikan mukaisesti

Varsinaiset löytöluettelot ovat KM historian päänumerolla 95025

- 95025:1 Keramiikka, kivilasi
- 95025:2 Keramiikka, punasavi
- 95025:3 Kattotiili, 12
- 95025:4 Laattatiili, 2
- 95025:5 Pii

Alue 9502. Löydöt löytöpaikan mukaisesti

Varsinaiset löytöluettelot ovat KM historian päänumerolla 95025

I kerros

- 95025:6 Raha, tuntematon
- 95025:7 Lasi, ikkunalasi
- 95025:8 Lasi, vihertävää pullolasia
- 95025:9 Lasi, pullolasia
- 95025:10 Rautavarras
- 95025:11 Rautavarras
- 95025:12 Tiili, lasitetta
- 95025:13 Hiomakivi
- 95025:14 Luuesine, kaiverruskoristelu
- 95025:15 Pähkinänkuori

II kerros

- 95025:16 Keramiikka, mustasavi
- 95025:17 Metallinpala
- 95025:18 Rautanaula
- 95025:19 Rautanaula
- 95025:20 Hevoskenkänaula
- 95025:21 Rautalevy
- 95025:22 Rauta, 3 palaa
- 95025:23 Kattotiili
- 95025:24 Tiili, 3 palaa lasittunutta tiiltä
- 95025:25 Hiomakivi
- 95025:26 Hiomakivi
- 95025:27 Luuesine, huilu

III kerros

- 95025:28 Lasi, ikkunalasi
- 95025:29 Keramiikka, kivisavi
- 95025:30 Metalliesine, todennäköisesti hopeoitua pronssia
- 95025:31 Rautaesine
- 95025:32 Vyönsolki, rauta
- 95025:33 Rautanaula
- 95025:34 Rautanaula
- 95025:35 Rautanaula
- 95025:36 Rautanaula
- 95025:37 Rautavarras, 6
- 95025:38 Rautapala, 16
- 95025:39 Sulanutta metallia
- 95025:40 Kuonaa
- 95025:41 Savitiiviste
- 95025:42 Kalkkikivi, 2

95025:43 Pii
95025:44 Luuesineen teelmä
95025:45 Luuesineen teelmä

V kerros
95025:46 Pähkinänkuori

VI kerros
95025:47 Rautaesine
95025:48 Rautanaula
95025:49 Tiilikuonaa
95025:50 Pähkinänkuori

VII kerros
95025:51 Panssarinuolenkärki
95025:52 Kuonaa
95025:53 Savitiiviste

Alue 9804. Löytöluettelo

I kerros

98020:286 Kalkkikivi, muotoilun jälkiä

Alue 9805. Löydöt löytöpaikan mukaisesti

Varsinainen löytöluettelo on KM historian päänumerolla 98020

I kerros

98020:287 Kattotiili

IV kerros

98020:288 Metalliesine, hela(?)

V kerros

98020:289 Naula

98020:290 Metalliesine

98020:291 Kattotiili

98020:292 Kattotiili, kolme suoran ja litteän kattotiilen palaa

98020:293 Lasi, kolme haurasta tummanruskeaa palaa

98020:294 Naula, 3

98020:295 Laattatiili

98020:296 Kattotiili, kolme kaarevan kattotiilen palaa

98020:297 Kattotiili, neljä kaarevan kattotiilen palaa

98020:298 Laattatiili, kolme laattatiilen palaa

98020:299 Laattatiili, palanen

98020:300 Laattatiili, kapean laattatiilen kappale

98020:301 Kattotiili, laatta- tai kattotiilen nokka

98020:302 Laattatiili, laattatiilen kappale

98020:303 Laattakattotiili

98020:304 Laattatiili

98020:305 Laattakattotiili

98020:306 Laattatiili

98020:307 Laattatiili

98020:530 Laattatiili

98020:531 Laattatiili

98020:532 Laattatiili

98020:533 Kattotiili, kaareva

98020:534 Laattatiili

98020:534 Laattatiili, täydellisesti säilynyt suorakulmainen ja nokallinen laattatiili

98020:535 Laattatiili

98020:536 Laattatiili

98020:537 Laattatiili

Alue 9807. Löydöt löytöpaikan mukaisesti

Varsinainen löytöluettelo on KM historian päänumerolla 98020

I kerros

- 98020:308 Naula, 2
- 98020:309 Lasi, uutta
- 98020:310 Kattotiili, neljä kaarevan kattotiilen kappaletta

II kerros

- 98020:311 Rautaesine
- 98020:312 Kuona
- 98020:313 Naula, uusi
- 98020:314 Lasi, uutta
- 98020:315 Posliini, uutta
- 98020:316 Kattotiili, kahdeksan kattotiilen palaa, joista yksi laatan kappale

III kerros

- 98020:317 Tiili, lasitusta
- 98020:318 Naula
- 98020:319 Tuluspii
- 98020:320 Lasi, kaksi ikkunalasin kappaletta, väri tummanruskea
- 98020:321 Kuona
- 98020:322 Naula, seitsemän hevosenkenkänaulaa sekä yhdeksän kannallista naulaa
- 98020:323 Keramiikka, kaksi kivilavakeramiikan palaa
- 98020:324 Kivi, reikäkiven teelmä(?)
- 98020:325 Keramiikka, punasavi
- 98020:326 Laattakattotiili
- 98020:327 Kattotiili, seitsemän kattotiilenkappaletta

IV kerros

- 98020:328 Kattotiili, 4
- 98020:329 Naula
- 98020:330 Kuona
- 98020:331 Naula

V kerros

- 98020:332 Kattotiili, viisi kattotiilen kappaletta
- 98020:333 Kuona
- 98020:334 Naula
- 98020:335 Keramiikka, punasavikivi
- 98020:336 Keramiikka punasavi
- 98020:337 Kattotiili
- 98020:338 Kuona

VI kerros

- 98020:339 Kattotiili, kaksi kattotiilen kaarevaa kappaletta

98020:340 Kuona

98020:341 Keramiikka, punasavi

98020:342 Metalliesine

Alue 9502. Maanäytteet

II kerros, 10.5./27.6.1995

III kerros, 10.5./27.6.1995

IV kerros, 11.5./27.6.1995

VI kerros, 12.5./27.6.1995

VII kerros, 12.5./27.6.1995

Alue 9804. Makrofossiilinäytteet

II kerros, tila II, 11.8./11.9.1998.

Alue 9807. Rahat

98068:1 Ruotsi, penninki, n. 1320-1350, V kerros.

Kuusiston linnanrauniot.
Muuritutkimus vuonna 1991.
diakuvat.
kuvaaja K. Uotila.

7158	Torni 12. Länsiseinä. YK.SW.	
7159	Torni 12. Länsiseinän alaosan korjaustyö. SW.	
7160	"-	W.
7161	"-	W.
7162	"- Pohjoisseinän korjaustyö. (T.Koivisto). NE.	
7163	"- seinän yläosa. N.	
7164	"- Pohjoisseinän liitos ympärysmuuriin. N.	
7165	"-	N.
7166	"- Pohj. seinän yläosan korjaustyö. N.	
7167	"- Pohj.seinä korjattuna. Hirren kolo näkyvissä. N.	
7168	"-	N.
7169	"- Pohj. seinän pyöreä hirrenkolo. N.	
7170	"-	N.
7171	Huone 12 a. YK. SE.	
7172	"- torni 12:n luoteiskulman korotus. SE.	
7173	"-	E.
7174	Huone 12 a. eteläseinä ennen korjauksia. N.	
7175	"-	N.
7176	"- länsiseinä ennen korjauksia. E.	
7177	"- pohj.seinä ennen korjauksia. S.	
7178	"- itäseinä ennen korjauksia. W.	
7179	"- eteläseinän korjaustyö. NW,	
7180	"-	N.
7181	"- (M. Alanen) N.	
7182	"- länsiseinän korjaustyö. (H.Siren). NE.	
7183	"- pohj.seinän korjaustyö. SE.	
7184	"- itäseinän korjaustyö. NW.	
7185	"-	W.
7186	Huone 12 b. eteläseinän tiilirakenteen esiinkaivuu. NE.	
7187	"-	N,
7188	"-	N.
7189	"-	N.
7190	"-	N.
7191	"- (H.Siren) N.	
7192	"- huoneen pohjassa oleva kiviladelma. W.	
7193	"-	NE.
7194	"- tiilirakenne. N.	
7195	"- YK. N.	
7196	"- kiviladelma. N.	
7197	"- eteläseinän tiilirakenne. YK. NE.	
7198	"- pohj.seinä ennen korjauksia. S.	
7199	"-	S.
7200	"-	S.
7201	"- pohj. ja itäseinän liitos. SW.	
7202	"-	SW.
7203	"-	W.
7204	"- itäseinä (ympärysmuurin osa) NW.	
7205	"-	W.
7206	"- länsiseinän korjaustyö. NE.	
7207	"-	E.
7208	"-	E.
7209	"- pohj.seinän korjaustyö. SE.	
7210	"-	SW.
7211	"- itäseinän korjaustyö NW.	
7212	"-	W.
7213	"-	SW.
7214	"-	SW.
7215	"-	NW.

7216	Huone 12 b. itäs. korjaustyö.	YK.	NW,	7567
7217	"		W.	
7218	"		W.	
7219	"		W.	
7220	eteläseinän pintarakenne		NE.	
7221	"		W.	
7222	"		E.	
7223	"	YK.	E.	
7224	"	YK.	NE.	
7225	tiiliosan ja seinän sauma.		W.	
7226	"		W.	
7227	"		W.	
7228	"	YK.	W.	
7229	"		W.	
7230	"	YK.	E.	
7231	"		W.	
7232	pohj.seinän pintarakenne. YK.		S.	
7233	"		S.	
7234	"		S.	
7235	"		SW.	
7236	"		SE.	
7237	"		S.	
7238	"		E.	
7239	"		SE.	
7240	"	itä.pieli.	SW.	
7241	"		W.	
7242	"		YK. W.	
7243	"	tiiliosa.	N.	
7244	"		YK. SW.	
7245	"		E.	
7246	"	länsipieli.	E.	
7247	III esipiha. Luoteisseinän ulkopuoli.pohj.kulma.		NW.	
7248	"		W.	
7249	"		W.	
7250	"	detalji.	SW.	
7251	Koillisseinän pohj.osan korjaus.		NE.	
7252	(P.Siekinen)		NE.	
7253	detalji.		NE.	
7254	"		NE.	
7255	seinän sisusta.		NE.	
7256	"		NE.	
7257	seinän tiilinen sisäosa		NE.	
7258	Koillisseinän keskiosan korjaus.		NE.	
7259	"		SE.	
7260	(T.Koivisto)		N.	
7261	kynnysrakenne.		N.	
7262	"		NE.	
7263	"		NE.	
7264	"	YK.	SE.	
7265	"		E.	
7266	"		N.	
7267	"	YK.	N.	
7268	Itäseinä ennen korjaustöitä.panor.		NE.	
7269	"		E.	
7270	"		E.	
7271	"		SE.	
7272	"		SE.	
7273	pintakivetyksen purku. (T.K.)		N.	
7274	"		SE.	
7275	"		E.	
7276	"		E.	
7277	"	eteläosa	NE.	
7278	"		E.	

7666. --
 7667. --
 7668. --
 7669. --. Sw.
 7670. --. W.
 7671. -- YK.W.
 7672. Torní 12. B.sisäpuolen eteläseinä. N.
 7673. --
 7674. --
 7675. --. kiviladelma. N.
 7676. Torní 12. pohjoinen ulkoseinä. NW.
 7677. Torní 12. huone a. sisäpuolen itäseinä. W.
 7678. --
 7679. --. pohjoiseinä. SW.
 7680. -- S.
 7681. --. eteläseinä. NW.
 7682. --. N.
 7683. -- länsiseinä. E.
 7684. --. Eteläseinä. NW.
 7685. -- pohjoisseinä. SE.

Filmi nro 3. (kuvattu touko-kesäkuussa 1991)

7686. Torní 12b. eteläseinän tiiliosa. NE.
 7687. --. pohjaosa.NE.
 7688. --
 7689. --. S.
 7690. -- eteläseinän tiiliosa. N.
 7691. --
 7692. --. NE.
 7693. -- Laastiosan kivirakenteen leikkaus. N.
 A 7691. Torní 12. pohjoisseinä. Korjaustyö. N.
 A 7692. --
 A 7693. --
 7694. --. liitos ympärysmuuriin. NW.
 7695. --
 7696. Torní 12 b. YK. N.
 7697. Torní 12. pohjoisseinä. YK. NW.
 7698. Torní 12. länsiseinä. alaosan kynnysrakenne. NW.
 7699. --. W.
 7700. Torní 12. pohjoisseinä. Hirren kolo. N.
 7701. --
 7702. --. YK. N.
 7703. III esilinna. koillisseinän korjaustyö. NE.
 7704. --
 7705. --
 7706. III esilinna. Luoteisseinän kulma. korjaustyö. NW.
 7707. --
 7708. Työkuva.
 7709. työkuva.
 7710. Torní 12 a. eteläseinä. N.
 7711. --. NW.
 7712. --. itäseinä. NW.
 7713. --
 7714. Torní 12b. pohjoisseinä. S.
 7715. --. itäseinä. W.
 7716. --. yläosa. W.
 7717. --

Filmi nro 4.

kuvattu kesäkuussa 1991.

7718. Esipiha III. luoteisseinän ulkopuoli. YK. NW.

7719. --. purettu kulmaosa. NW.
 7720. --. koillisseinän ulkopuoli. korjaustyö. NE.
 7721. --
 7722. --
 7723. --
 7724. --
 7725. työkuva. L.venhe ja A.peura.
 7726. Esipiha III. itäseinä. mahdollinen oviaukko. E.
 7727. --
 7728. --
 7729. --
 7730. --. koillisseinän korjaustyö. NE.
 7731. --
 7732. --
 7733. --. seinän profiili. SE.
 7734. --. purkutyö. SE.
 7735. --. itäseinän oviaukon purkutyö. S.
 7736. ----
 7737. --. eteläpieli. W.
 7738. --. pohj.pieli. S.
 7739. --. NW.
 7740. --.
 7741. --. S.
 7742. --. S.
 7743. työkuva. T.Koivisto muurin purkutyössä.
 7744. --. S.
 7745. --. S.
 7746. --. S.
 7747. --. S.
 7748. --. YK. W.
 7749. --. SW.
 7750. --. SW.
 7751. Esipiha III. koillisseinän ulkopinta. korjaustyö.

Filmi nro 5.

kuvattu kesäkuussa 1991.

7752. Esipiha III. itäseinän oviaukon purkutyö. W.
 7753. --
 7754. --. koillisseinän ulkopinnan korjaustyö. NE.
 7755. --
 7756. --. itäseinän oviaukko. YK. NW.
 7757. --. purkutyö. W.
 7758. --. SW.
 7759. Tornii 12 b. eteläseinä. YK. N.
 7760. --. eteläseinän yläpinta. E.
 7761. tornii 12 a. YK. SE.
 7762. Tornii 12 b. itäseinän korjaustyö. W.
 7763. --
 7764. --. NW.
 7765. --. W.
 7766. tornii 12 a. pohjataso. E.
 7767. --. SE.
 7768. III esipiha. itäseinän ulkopinta. E.
 7769. --
 7770. --
 7771. --. detaljikuva. S.
 7772. L-huone. itäseinän ikkuna. W.
 7773. --. eteläpääty. NW.
 7774. --. yläosan kaari. W.
 7775. --. pohj.pieli- SW.
 7776. III esipiha. itäseinän oviaukko. sisäpuolelta. W.
 7777. --. SW.
 7778. --. pohj. pieli. S.

Alue 9501. Valokuvaluettelo

13310. dia135. Muuri. Esilinna III länsimuurin korjattavaksi tulevaa pohjoisosaa. Sen eteläosassa hieman puhdistettu saumoja ja kiilakivet eivät alkuperäisillä paikoillaan. E. 100595. Antti Suna.

13331. mv135. Muuri. Esilinna III länsimuurin korjattavaksi tulevaa pohjoisosaa. Sen eteläosassa hieman puhdistettu saumoja ja kiilakivet eivät alkuperäisillä paikoillaan. E. 100595. Antti Suna.

13332. mv135. Muuri. Esilinna III länsimuurin korjattavaksi tulevaa pohjoisosaa. Sen eteläosassa hieman puhdistettu saumoja ja kiilakivet eivät alkuperäisillä paikoillaan. E. 100595. Antti Suna.

Alue 9502. Valokuvaluettelo

12435. mv135. Alue 9502. Yleiskuva. NE. Touko-kesäkuu 1995. Kari Uotila.
12436. mv135. Alue 9502. Yleiskuva. NE. Touko-kesäkuu 1995. Kari Uotila.
12441. mv135. Alue 9502. Yleiskuva. NE. Touko-kesäkuu 1995. Kari Uotila.
12535. dia135. Alue 9502. Yleiskuva. NE. Touko-kesäkuu 1995. Kari Uotila.
13309. dia135. Alue 9502. Pintamaa poistettu. NE. 100595. Antti Suna.
13325. dia135. Alue 9502. II kerroksen pohja. E. 100595. Antti Suna.
13330. mv135. Alue 9502. Pintamaa poistettu. NE. 100595. Antti Suna.
13333. mv135. Alue 9502. III kerroksen pohjaksi muodostunut yhtenäinen laastin yläpinta. E. 110595. Antti Suna
13334. mv135. Alue 9502. Laastin kerros muurin paksunnoksen alla. E. 110595. Antti Suna
13389. dia135. Alue 9502. V kerroksen pohja. Hiekkaa. E. 110595. Antti Suna.
13390. dia135. Alue 9502. VI kerroksen pohja. W. 120595. Markus Kivistö.
13391. dia135. Alue 9502. VI kerroksen pohja. W. 120595. Markus Kivistö
13392. dia135. Alue 9502. VII kerroksen pohja. W. 150595. Markus Kivistö.
13393. dia135. Alue 9502. Muurin perustaa paljastettuna (G-torni). NE. 150595. Markus Kivistö.
13394. dia135. Alue 9502. G-tornin viereisen muurin perustaa paljastettuna. E. 150595. Markus Kivistö.
13401. dia135. Esilinna III, länsimuurin eteläosa. E. 190595. Kari Uotila.
13402. dia135. Esilinna III, länsimuurin keskiosa. E. 190595. Kari Uotila.
13403. dia135. Esilinna III, länsimuurin keskiosan alaosaa. E. 190595. Kari Uotila.

Alue 9804. Valokuvaluettelo

14262. mv135. Alue 9804. G-torni, yleiskuva ennen kaivamista, tornin eteläosa. N. 5.8.1998. Antti Suna
14263. mv135. Alue 9804. G-torni, yleiskuva ennen kaivamista, tornin eteläosa. N. 5.8.1998. Antti Suna
14264. mv135. Alue 9804. G-torni, yleiskuva ennen kaivamista, tornin pohjoisosa. S. 5.8.1998. Antti Suna
14270. mv135. Alue 9804, I kerroksen pohja. NW. 5.8.1998. Antti Suna
14271. mv135. Alue 9804, kun purkujäte poistettu. W. 6.8.1998. Markus Kivistö
14272. mv135. Alue 9804, itäpää tiilimuurauksineen, kun purkujäte poistettu. W. 6.8.1998. Antti Suna
14273. mv135. Alue 9804, länsipää, kun purkujäte poistettu. E. 6.8.1998. Antti Suna
14274. mv135. Alue 9804, itäosa, kun purkujäte poistettu. W. 6.8.1998. Antti Suna
14275. mv135. Alue 9804, itäosa, kun purkujäte poistettu. W. 6.8.1998. Antti Suna
14276. mv135. Alue 9804, länsiosa, kun purkujäte poistettu. E. 6.8.1998. Antti Suna
14277. mv135. Alue 9804, itäpään tiilimuuraus. W. 7.8.1998. Antti Suna
14278. mv135. Alue 9804, itäpään tiilimuuraus. W. 7.8.1998. Antti Suna
14289. mv135. Alue 9804 kaakkoisnurkka, pyörityksen alapuolen kaivaus. NW. 12.8.1998. Antti Suna
14290. mv135. Alue 9804 kaakkoisnurkka ja eteläseinä, pyörityksen alapuolen kaivaus. NW. 12.8.1998. Antti Suna
14313. mv135. Alue 9804 itäseinän alaosa, pohjaan kaivettuna ja puhdistettuna. W. 18.8.1998. Antti Suna
14314. mv135. Alue 9804 itäseinän alaosa, pohjaan kaivettuna ja puhdistettuna. W. 18.8.1998. Antti Suna
14315. mv135. Alue 9804 eteläseinän alaosa, itäosa, tiilimuuraus. N. 18.8.1998. Antti Suna
14316. mv135. Alue 9804 eteläseinän alaosa, itäosa, tiilimuuraus. N. 18.8.1998. Antti Suna
14384. mv135. 9804. G-torni, kaakkoisosa pohjaan kaivettuna. W. ???.1998. Antti Suna
14385. mv135. 9804. G-torni, kaakkoisosa pohjaan kaivettuna. W. ???.1998. Antti Suna
14493. dia135. Alue 9804. G-torni, yleiskuva ennen kaivamista. SE. 5.8.1998. Antti Suna
14494. dia135. Alue 9804. G-torni, yleiskuva ennen kaivamista, tornin kaakkoisosa. N. 5.8.1998. Antti Suna
14495. dia135. Alue 9804, länsipää, kun purkujäte poistettu. E. 6.8.1998. Antti Suna
14496. dia135. Alue 9804, itäpään tiilimuuraus. W. 7.8.1998. Antti Suna
14497. dia135. Alue 9804, itäpään tiilimuuraus. W. 7.8.1998. Antti Suna
14504. dia135. Alue 9804 länsipään tiilimuuraus. E. 11.8.1998. Antti Suna
14511. dia135. Alue 9804 eteläseinän itäosan alaosasta esiin kaivettu tiilimuuraus. N. 12.8.1998. Antti Suna
14512. dia135. Alue 9804 kaakkoisosan pullistuman alta esiin kaivettu tiilimuuraus. W. 12.8.1998. Antti Suna
14535. dia135. 9804 Itäseinän alaosa pohjassa ja puhdistettuna. W. 18.8.1998. Antti Suna
14536. dia135. 9804 Eteläseinän alaosan itäosa pohjassa ja puhdistettuna. W. 18.8.1998. Antti Suna

Alue 9805. Valokuvaluettelo

14266. mv135. Alue 9805, F-torni, yleiskuva ennen kaivamista, pohjoisosa. S. 5.8.1998. Antti Suna
 14267. mv135. Alue 9805, F-torni, yleiskuva ennen kaivamista, eteläosa. N. 5.8.1998. Antti Suna
 14279. mv135. Alue 9805 Ik, F-torni, eteläosa eli kaivausalue ensimmäisen kerroksen kaivuun jälkeen. N. 10.8.1998. Antti Suna
 14281. mv135. Alue 9805 IIk. NE. 10.8.1998. Antti Suna
 14283. mv135. Alue 9805 IIIk, kiveys, itäosa. W. 11.8.1998. Antti Suna
 14284. mv135. Alue 9805 IIIk, kiveys, länsiosa. E. 11.8.1998. Antti Suna
 14291. mv135. Alue 9805 kiveys, itäosa. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14292. mv135. Alue 9805 kiveys, itäosa. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14293. mv135. Alue 9805 kiveys, länsiosa. E. 12.8.1998. Antti Suna
 14294. mv135. Alue 9805 kiveys, itäosa ylhäältä. N. 12.8.1998. Antti Suna
 14295. mv135. Alue 9805 kiveys, itäosa ylhäältä. N. 12.8.1998. Antti Suna
 14296. mv135. Alue 9805 kiveys, ylhäältä. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14297. mv135. Alue 9805, itäosa kivien poiston jälkeen. NW. 13.8.1998. Antti Suna
 14310. mv135. Alue 9805 IV kerroksen pohja. N. 13.8.1998. Antti Suna
 14312. mv135. Alue 9805 V kerrosta kaivetaan, hiiltä, koillisnurkassa NW-SE suuntainen hiiltynyt puu. ?. 18.8.1998. Antti Suna
 14317. mv135. Alue 9805 V kerros, hiiltyneet puut poistamatta. W. 18.8.1998. Antti Suna
 14339. mv135. Alue 9805 pohja. N. 28.8.1998. Antti Suna
 14340. mv135. Alue 9805 pohja. N. 28.8.1998. Antti Suna
 14353. mv135. Alue 9805 kalliopohja. N. 3.9.1998. Markus Kivistö
 14382. mv135. 9805. F-torni, kivetty lattia palautettu kaivetulle osalle. N. ???.1998. Antti Suna
 14383. mv135. 9805. F-torni, kivetty lattia palautettu kaivetulle osalle. N. ???.1998. Antti Suna
 14498. dia135. Alue 9805 Ik, F-torni, eteläosa eli kaivausalue ensimmäisen kerroksen kaivuun jälkeen. W. 10.8.1998. Antti Suna
 14500. dia135. Alue 9805 IIIk, kiveys, itäosa. W. 11.8.1998. Antti Suna
 14501. dia135. Alue 9805 IIIk, kiveys, länsiosa. E. 11.8.1998. Antti Suna
 14513. dia135. Alue 9805 kiveys, itäosa. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14514. dia135. Alue 9805 kiveys, länsiosa. E. 12.8.1998. Antti Suna
 14515. dia135. Alue 9805 kiveys, itäosa ylhäältä. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14516. dia135. Alue 9805 kiveys, länsiosa ylhäältä. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14517. dia135. Alue 9805 kiveys, ylhäältä. W. 12.8.1998. Antti Suna
 14520. dia135. 9805, itäosa kivien poiston jälkeen. NW. 13.8.1998. Antti Suna
 14532. dia135. 9805 IV kerroksen pohja. N. 13.8.1998. Antti Suna
 14534. dia135. 9805 V kerros. W. 18.8.1998. Antti Suna
 14538. dia135. 9805 V kerros, hiiltyneet puut poistamatta. N. 18.8.1998. Antti Suna
 14556. dia135. Alue 9805 pohja. N. 28.8.1998. Antti Suna
 14567. dia135. Alue 9805 kalliopohja. N. 3.9.1998. Markus Kivistö

Alue 9806. Valokuvaluettelo

14268. mv135. Alue 9806, E-torni, yleiskuva ennen kaivamista, itäosa. W. 5.8.1998. Antti Suna
14269. mv135. Alue 9806, E-torni, yleiskuva ennen kaivamista, eteläosa. N. 5.8.1998. Antti Suna
14280. mv135. Alue 9806 Ik, E-torni, eteläosa eli kaivausalue ensimmäisen kerroksen kaivuun jälkeen. N. 10.8.1998. Antti Suna
14282. mv135. Alue 9806 IIk. NW. 10.8.1998. Antti Suna
14285. mv135. Alue 9806 pohjaan kaivettuna. NW. 11.8.1998. Antti Suna
14288. mv135. Alue 9806 pohjaan kaivettuna ennen piikkausta. N. 12.8.1998. Antti Suna
14298. mv135. Alue 9806, itäosa pohja, kun laastit poistettu. NW. 13.8.1998. Antti Suna
14299. mv135. Alue 9806 pohja. N. 13.8.1998. Antti Suna
14499. dia135. Alue 9806 Ik, E-torni, eteläosa eli kaivausalue ensimmäisen kerroksen kaivuun jälkeen. N. 10.8.1998. Antti Suna
14502. dia135. Alue 9806 pohjaan kaivettuna. NW. 11.8.1998. Antti Suna
14510. dia135. Alue 9806 pohjaan kaivettuna ennen piikkausta. NW. 12.8.1998. Antti Suna
14521. dia135. 9806, itäosa pohja, kun laastit poistettu. NW. 13.8.1998. Antti Suna
14522. dia135. 9806 pohja. N. 13.8.1998. Antti Suna

Alue 9807. Valokuvaluettelo

14265. mv135. Alue 9807, D-torni, yleiskuva ennen kaivamista. S. 5.8.1998. Antti Suna
 14286. mv135. Alue 9807 I kerros, pohja. E. 11.8.1998. Markus Kivistö
 14287. mv135. Alue 9807 II kerros, pohja. W. 11.8.1998. Antti Suna
 14300. mv135. Alue 9807 III kerrosta kaivetaan. W. 13.8.1998. Antti Suna
 14301. mv135. Alue 9807 III kerrosta kaivetaan. W. 13.8.1998. Antti Suna
 14308. mv135. Alue 9807 III kerroksen pohja. W. 13.8.1998. Antti Suna
 14309. mv135. Alue 9807 III kerroksen pohja. W. 13.8.1998. Antti Suna
 14311. mv135. Alue 9807 IV kerros, N-S suuntainen puu. N. 18.8.1998. Antti Suna
 14319. mv135. Alue 9807 V kerros, pohja. S. 20.8.1998. Antti Suna
 14320. mv135. Alue 9807 V kerros, pohja. N. 20.8.1998. Antti Suna
 14322. mv135. Alue 9807 VI kerros, itäpää. N. 25.8.1998. Markus Kivistö
 14327. mv135. Alue 9807 VII kerros. W. 26.8.1998. Antti Suna
 14328. mv135. Alue 9807 VII kerros. W. 26.8.1998. Antti Suna
 14329. mv135. Alue 9807 VII kerros. W. 26.8.1998. Antti Suna
 14330. mv135. Alue 9807 VII kerros. N. 26.8.1998. Antti Suna
 14331. mv135. Alue 9807 pohjoisprofiili. S. 26.8.1998. Antti Suna
 14332. mv135. Alue 9807 pohjoisprofiili, länsiosa. S. 26.8.1998. Antti Suna
 14333. mv135. Alue 9807 eteläprofiili, itäosa. S. 26.8.1998. Antti Suna
 14503. dia135. Alue 9807 I kerros, pohja. W. 11.8.1998. Markus Kivistö
 14523. dia135. 9807 III kerrosta kaivetaan. Kuvassa Mari Koskinen ja Anu Kehusmaa. NE. 13.8.1998. Antti Suna
 14524. dia135. 9807 III kerrosta kaivetaan, pohjois-etelä suuntainen puu. N. 13.8.1998. Antti Suna
 14525. dia135. 9807 III kerrosta kaivetaan. W. 13.8.1998. Antti Suna
 14533. dia135. 9807 IV kerr, N-S suuntainen puu. N. 18.8.1998. Antti Suna
 14539. dia135. 9807 kaivaus käynnissä, Mari Koskinen, Anu Kehusmaa. W. 20.8.1998. Antti Suna
 14540. dia135. 9807 kaivaus käynnissä, Mari Koskinen, Anu Kehusmaa. W. 20.8.1998. Antti Suna
 14541. dia135. 9807 V kerroksen pohja. S. 20.8.1998. Antti Suna
 14542. dia135. 9807 V kerros, ruostetäplä eteläprofiilin vieressä. N. 20.8.1998. Antti Suna
 14546. dia135. 9807 VI kerros. N. 25.8.1998. Markus Kivistö
 14549. dia135. Alue 9807 VII kerros. W. 26.8.1998. Antti Suna
 14550. dia135. Alue 9807 VII kerros. W. 26.8.1998. Antti Suna
 14551. dia135. Alue 9807 pohjoisprofiili. S. 26.8.1998. Antti Suna
 14552. dia135. Henkilö. Sakari Mentu, Matti Alanen, Kai Laine sarjatornin käytävällä. E. 26.8.1998. Antti Suna
 14553. dia135. Alue 9807 eteläprofiili. N. 26.8.1998. Antti Suna
 14554. dia135. Alue 9807 eteläprofiili, länsiosa. N. 26.8.1998. Antti Suna